Ազգ
AZG
armenian newspaper

Ապրիլ 8
1992
Չորեքշաբթի

եռօրեայ թերթ
Բ տարի, թիւ 26 (118)
գինը 95 կ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, ֆաքս 562941, տելեքս 243266 SULA SU

Բուշը հանդես կգա նոր նախաձեռնությամբ

ԱՄՆ-ը պատրաստվում է օգնել «Վրաստանի եւ ԱՊՀ-ի մյուս անկախ պետությունների լրացուցիչ տնտեսական կայունացնող ջանքերին: Դրանց զուգընթաց ԱՊՀ-ի երկրները կաշխատեն Միջազգային վալյուտային հիմնադրամի հետ եւ կկազմեն վստահություն վայելող բարեփոխումների բազմակողմանի ծրագիր»: Այդ մասին է ասվում Վրաստանի Պետխորհրդի նախագահ Էդուարդ Շեւարդնաձեին հղած ԱՄՆ-ի նախագահ Ջորջ Բուշի ուղերձում:

Ջ. Բուշը հաղորդեց, որ ապրիլի 7-ին հանդես կգա նոր նախաձեռնությամբ, որով «կաջակցի նախկին ԽՍՀՄ-ի անկախ պետությունների ժողովրդավարությանը եւ ազատ շուկային»: ■

Հայաստանի նախագահը ժամանեց Աթենք

Այսօր Հունաստանի մայրաքաղաք Աթենք կժամանի Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակությունը նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի գլխավորությամբ մասնակցելու «Միջերկրականը եւ Եւրոպան» միջազգային համաժողովին: Համաժողովում, որին հրավիրված են աշխարհի բազմաթիվ երկրների ղեկավարներ, կքննարկվեն Եւրոպայի ապագային, մշակույթին, բնապահպանությանն ու միջազգային քաղաքականությանը նվիրված մի շարք հարցեր: Նախատեսվում է, որ համաժողովում ելույթ կունենա Հայաստանի նախագահը: Համաժողովին, որը կանցկացվի մինչեւ ապրիլի 11-ը, կմասնակցեն նաեւ Հայաստանի արտգործնախարարի առաջին տեղակալ Արման Կիրակոսյանը, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Լյուդմիլա Հարությունյանը, էկոնոմիկայի նախարարի առաջին տեղակալ Արմեն Դարբինյանը: ■

Լուիզ Սիմոնը եւ Պերճ Սեդրակյանը Երեւանում

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության կենտրոնական վարչական ժողովի նախագահ Լուիզ Մանուկյան-Սիմոնը եւ ընդհանուր քարտուղար, իրավաբան Պերճ Սեդրակյանը երեքշաբթի օրը Նյու Յորք-Մոսկվա երթուղով ժամանեցին Երեւան, քննական այցելություն կատարելու ՀԲԸՄ միջոցներով Հայաստանում ստեղծված հիմնարկներում, այդ թվում պլաստիկ վիրահատության կենտրոնում, Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանում եւ Գյումրիի մթերային սառնարանում:

Հյուրերը երեկ եղան խորհրդարանում, կարճ տեսակցություններ ունեցան Գ-Խ նախագահ Բ. Արարքցյանի, Հայաստանի փոխնախագահ, վարչապետ Գ. Հարությունյանի եւ պատգամավորների հետ: Երեկոյան ժամը 6:30-ին նրանց ընդունեց հանրապետության նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանը, իսկ ավելի ուշ Ամենայն հայոց Հայրապետ Վազգեն Ա կաթողիկոսը: ■

ՀԱԿԱՌԱԿ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ, ԿՌԻՎԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

Երեկ Ստեփանակերտում վիրավորվել են 4 բնակիչ

Ապրիլի 7-ի առավոտյան սկսվել է Ստեփանակերտի հրթիռահրետակոծումը, որը դադարել է կեսօրվա ժամը 3-ին: Վիրավորվել եւ հիվանդանոց են տեղափոխվել քաղաքի 4 բնակիչ, կան նոր ավերածություններ: Նախօրեին հրետակոծվել են Մարտունին, Ավդուռ, Նորաշեն, Բերդաշեն, Մյուրիշեն եւ Ջանյաթաղ գյուղերը: Կան վիրավորներ:

Հայաստանի ՆԳՆ-ի տվյալներով, ապրիլի 6-ի երեկոյան ադրբեջանական տարածքից հրետակոծման են ենթարկվել նաեւ Տավուշի շրջանի Ներքին Կարմիրաղբյուր, Այգեպար եւ Մովսես գյուղերը: Զոհվել է մեկ հոգի, 4-ը վիրավորվել:

Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարության մամուլի կենտրոնն իր հերթին հաղորդում է, թե ապրիլի լույս 7-ի գիշերը եւ առավոտյան հրետակոծվել են Շուշին, Աղդամի արվարձանները եւ մի շարք սահմանամերձ գյուղեր: Զոհվել են 2 եւ մոտ 40 մարդ վիրավորվել:

Զանգելանի շրջանի ներքին զորքերի բաժնի տվյալներով, իբր թե Կապանի շրջանում շարունակվում է հայկական զինված ստորաբաժանումների եւ ռազմական տեխնիկայի կենտրոնացումը: Ապրիլի 6-ին շրջան է ժամանել 1000-1500 մարտիկ եւ մոտ 80 միավոր զրահատեխնիկա:

Ազերիներն ամեն կերպ ուզում են արդարանալ

Ադրբեջանի արդարադատության նախարարի տեղակալ Ակիֆ Ռուֆիեւը «անհիմն եւ սադրիչ» անվանեց Հայաստանի Գերագույն խորհրդի «Արցախ» պատգամավորական խմբի հայտարարությունը, թե 5 հայերի դեմ հարուցված քրեական գործը մոգոնել են Ադրբեջանի արդարադատության մարմինները: Նա որպես հնարովի գնահատեց նաեւ այն մեղադրանքները, թե դատարանը հետապնդել է զուտ քաղաքական նպատակներ. *«Դատական գործընթացը քրեական էր, եւ ոչ մի քաղաքական մեղադրանքներ չեն ներկայացվել»:*

Ռուֆիեւը դատապարտեց Սամվել Շահմուրադյանի հայտարարությունը հայ մարտիկների հատուցման հնարավոր գործողությունների մասին եւ այդ հայտարարությունից բխող հետեւանքները բարդեց Հայաստանի պաշտոնական շրջանակների վրա:

Ռուսները որոշել են զորամասը դուրս բերել Հայաստանից

Ապրիլի 6-ին Ստեփանավանի մոտակայքում անհայտ անձինք հարձակվել են թիվ 54185 զորամասին պատկանող ավտոմեքենայի վրա եւ փախել այն անհայտ ուղղությամբ: Ինչպես հաղորդեցին զորամասի հրամանատարությունում, վերջին երեք տարվա ընթացքում դա նմանատիպ առաջին դեպքն էր:

Ավելի վաղ ԱՊՀ միացյալ զինված ուժերի գլխավոր հրամանատարությունը որոշում էր ընդունել կազմալուծել զորամասը,- սակայն գույքի դուրս բերումը Հայաստանից հակասում է հանրապետության նախագահի հրամանագրին, որի համաձայն խիստ վերահսկողություն է սահմանվում Հայաստանից դուրս տեղափոխվող բոլոր տեսակի սպառազինության վրա: Զինվորականների վկայությամբ, դեպի զորամաս տանող բոլոր ճանապարհները վերահսկվում են հայկական զինված ջոկատների կողմից: Ապրիլի 6-ին զորամասի սպաների հետ կայացած հանդիպման ժամանակ ԱՊՀ միացյալ զինված ուժերի հրամանատարության ներկայացուցիչ, գեներալ-գնդապետ Նիկոլայ Դեմիդյուկը հաղորդել է, որ զորամասի դուրս հանումը կավարտվի մինչեւ 1992 թվականի հուլիսի 1-ը: Նրա խոսքերով, զինծառայողների եւ նրանց ընտանիքների տեղափոխումը Ռուսաստան տեղի կունենա նույնիսկ այն դեպքում, եթե չհաջողվի պայմանավորվածություն ձեռք բերել Հայաստանի ղեկավարության հետ զենքի տեղափոխման վերաբերյալ: ■

Նորից կռիվներ Բոսնիա-Հերցեգովինայում

Սարաեւոյում եւ Բոսնիա-Հերցեգովինայում անցնող 3 օրերին շարունակվեցին կիրակի օրը վերսկսված ընդհարումները: Կռիվների վերսկսման պատճառ է նկատվում սերբ նշանառուների գործողությունները, որոնց ընթացքում հաստատված է արտակարգ դրություն: Իսկ երեկ հարավսլավական բանակի օդանավերը օդարշավ կատարեցին հատկապես Մաստա քաղաքի վրա, սպանելով 5 հոգու: Մյուս կողմից, ՄԱԿ-ի կապույտ սաղավարտավորների առաջին 1200 ֆրանսիացի զինվորներից բաղկացած զորախումբը մտավ Խորվաթիա: ■

Իրաքը բողոքում է Իրանի դեմ

Իրաքը պաշտոնապես բողոք ներկայացրեց ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդին կիրակի օրն իր սահմաններից ներս իրանյան օդուժի կատարած արշավների առթիվ, որոնք ուղղված էին իրաքյան անապատում իրանյան ընդդիմության ռազմական ճամբարների դեմ: 1988 թ. հաստատված հրադադարից հետո առաջին այդ օդարշավի ընթացքում, ըստ իրաքյան աղբյուրների, Իրանը գործի է դրել 9 օդանավ, որոնցից մեկին հաջողվել է խոցել եւ գերի վերցնել օդաչուներին:

Մյուս կողմից, Եւրոպայում եւ Հյուսիսային Ամերիկայի տարբեր քաղաքներում անցնող 2 օրերին բազմաթիվ ցույցեր կատարվեցին իրանյան դեսպանատների առաջ, իրանյան այլախոհների կողմից: Նյու Յորքում նրանք երկու ժամ պատանդ պահեցին ՄԱԿ-ում իրանյան ներկայացուցչության գրասենյակների աշխատողներին, որից հետո հանձնվեցին ոստիկանությանը: ■

Շամիրը լուծեց Լեւիի հարցը

Իսրայելի վարչապետ Շամիրը գտեց Լիկուդ կուսակցության ներսում ծագած կոնֆլիկտը, հրաժարվելու սպառնալիք ներկայացրած արտգործնախարար Դավիդ Լեւիի կողմնակիցներին խոստանալով ավելի շատ պաշտոններ: Հունիսի 23-ին կայանալիք ընտրությունների նախօրյակին ծագած ներքին վեճի հարթումը կարեւոր հաղթանակ է նկատվում վարչապետի համար:

Մյուս կողմից, Իսրայելի բնակեցման նախարար Արիել Շարոնը հրապարակեց Արեւելյան Երուսաղեմի արաբական մասերում հրեական բնակեցումներ հաստատելու իր ծրագիրը, որը բնականաբար, բողոքի ցույցերով դիմավորվեց Հին Երուսաղեմի բնակիչների կողմից: ■

Ուզբեկստանը սննդամթերքի նոր գներ է սահմանում

Ուզբեկստանի կառավարության որոշմամբ, ապրիլի 7-ից հանրապետությունում սահմանվել են սննդամթերքի առանձին տեսակների նոր առավելագույն մանրածախ գները: Հացի մեկ բոքոնը արժե 3 ռուբլի, ալյուրի 1 կգ 3.50 ռ., մակարոնը 6 ռ., թեյը 50 ռ., բրինձը -6 ռ.: Բոլոր տեսակների մսի 1 կգ գինը չի գերազանցում 45 ռուբլուց: Դրա հետ մեկտեղ պահպանվել են ծխի, շաքարի եւ օճառի գները: Այդ քայլը պայմանավորված է նրանով, որ հանրապետությունը ներմուծում է ժողովրդական սպառման ապրանքների 60 տոկոսը, այդ թվում հացահատիկի մոտ 80 տոկոսը, մսի եւ կաթնամթերքի 55 տոկոսը, շաքարի 100 տոկոսը, որոնք ձեռք են բերվում ԱՊՀ-ում եւ արտասահմանում, պայմանագրային շուկայական գներով: ■

Ռուբլու կուրսն աճում է

Երեկ Մոսկվայի միջբանկային վալյուտային բորսայի սակարկության ժամանակ արձանագրվել է 1 դոլլար 159,7 ռուբլու դիմաց կուրսը: Մարտ ամսվա համեմատ դոլլարը էժանացել է գրեթե 1 ռուբլով: Բորսայի գլխավոր տնօրենի տեղակալ Ալեքսեյ Օսեձյուկը գտնում է, որ շուկան հավասարակշռված է եւ ռուբլու կուրսի աճի միտումը պահպանվում է: ■

Նոր խաղեր Սեւ ծովի նավատորմի ճակատագրի շուրջ

Ուկրաինայի նախագահ Լեոնիդ Կրավչուկի կարգադրությամբ հանրապետության տարածքում տեղակայված բոլոր զինվորական խմբավորումները անցնում են հանրապետության պաշտպանության նախարարության ենթակայության տակ: Կարգադրությամբ մասնավորապես նախատեսվում է, որ Ուկրաինայի ռազմածովային ուժերը պետք է ստեղծվեն հանրապետության նավահանգիստներում գտնվող Սեւծովյան նավատորմի հիմքի վրա: Այդ կապակցությամբ նավատորմի զինվորական խորհուրդը հայտարարություն է արել, որտեղ ասվում է, թե նավատորմի հրամանատարությունը եւ զինխորհուրդը լիազորված չեն բանակցություններ վարել նրա բաժանման կամ վերենթակայացման վերաբերյալ:

Միեւնույն ժամանակ, Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը հրամանագիր է ստորագրել, որով Սեւծովյան նավատորմն անցնում է Ռուսաստանի իրավասության տակ, ի պատասխան Լ. Կրավչուկի հրամանագրի: Այդ մասին հայտնել է ԱՊՀ զինված ուժերի գլխավոր հրամանատար, մարշալ Շապոշնիկովը Ռուսաստանի ժողովրդական պատգամավորների 6-րդ համագումարում: ■

Բաբկեն Արարքցյանը դարձյալ մենակ մնաց

Ապրիլի 6-ին Գերագույն խորհրդի 4-րդ նստաշրջանը, դեռ օրակարգը չհաստատած, իր աշխատանքները սկսեց նախագահի առաջին տեղակալի ու պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահի ընտրություններով: Առաջին տեղակալի եւ տեղակալի պաշտոններում առաջարկվեցին Գերագույն խորհրդի նախագահի նախկին համարյա բոլոր թեկնածուները: Քիչ բան էր փոխվել նախկին հին ու բարի ժամանակներից: Մենակ Գաբրիելյանը առաջվա պես բոլոր հարցերում իր դիրքորոշումը կառուցում էր ելնելով ՀՅԴ ծրագրից եւ որոշումներից (37 կողմ ու 126 դեմ): Արա Սահակյանն ինքնաբացարկ հայտարարելիս ասաց, որ ինքը «հավակնություններ չունի» (ըստ երեւույթին՝ քարտուղարից բա՞րձր): Վիգեն Խաչատրյանը կրկնեց Պարույր Հայրիկյանի վաղեմի հնարքը եւ ելույթի համար հատկացված ժամանակը բավական արդյունավետ օգտագործելուց հետո... նույնպես ինքնաբացարկ հայտարարեց: Չերկարացնենք՝ քվեարկության երկրորդ փուլ անցան Դավիթ Վարդանյանն ու Աշոտ Ոսկանյանը (առաջին տեղակալներ), Սուրեն Զոլյանն ու Արտաշես Թումանյանը (տեղակալներ): Պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահի թեկնածուներ Գեւորգ Բաղդասարյանն ու Ազատ Արշակյանը ընտրվելու համար անհրաժեշտ ձայներ չհավաքեցին ու պիտի նորից միասին վերաքվեարկվեին, սակայն Ազատ Արշակյանը հանեց իր թեկնածությունը:

Մինչեւ ընտրությունների երկրորդ փուլին անցնելը պատգամավորները լսեցին ֆինանսների նախարար Ջանիկ Ջանոյանի պարզաբանումները 1992 թվականի առաջին կիսամյակի պետական բյուջեի մասին:

Հաշվիչ հանձնաժողովի հաղորդագրությունից հետո հայտնի դարձավ, որ երկրորդ փուլ անցածներից եւ ոչ մեկը անհրաժեշտ քանակությամբ ձայներ չի հավաքել: Միայնակ քվեարկվելով՝ Գեւորգ Բաղդասարյանն ընտրվեց Պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահ, միաժամանակ նաեւ Գերագույն խորհրդի նախագահության անդամ:

Հաջորդ գրեթե ամբողջ օրը շարունակվեց պետական բյուջեի քննարկումը: Օրվա վերջում մի քանի ընթացիկ հարցեր էլ քննարկվեցին: Ասենք, թափուր ընտրատարածքներում ընտրությունները հետաձգվեցին մինչեւ հոկտեմբերի 11-ը (երեւի նախատեսվում է, որ մինչ այդ ժողովրդի մոտ կանցնի՝ բոլոր տեսակի ընտրությունների նկատմամբ հիասթափությունն ու զզվանքը): Լսվեցին հարցումների պատասխանները եւ այլն:

Նման տեմպով աշխատելու դեպքում անհասկանալի է, թե ինչպես պիտի այսօրվա ու հաջորդ շաբաթվա լրացուցիչ նիստերի ընթացքում սպառվի նախատեսված օրակարգը, որն ընդգրկում է 14 օրենքներ, սոցիալ-տնտեսական, արտաքին քաղաքականության ու բնակարանների սեփականաշնորհման հիմնադրույթների վերաբերյալ քննարկումներ եւ ոչ պակաս կարեւոր այլ հարցեր:

Ի դեպ, երեկվա նիստի վերջում պատմական ցնցող հայտարարություն արվեց: Պարզվեց, որ Հայաստանի երրորդ հանրապետության զինանշանի հաստատման քվեարկությունն անօրինական է եղել: Քվեարկվել է Ռաֆայել Ղազարյանի փոխարեն, որը բացակայում է քաղաքից: Քվեարկությանը նաեւ մասնակցել են երկու պատգամավորներ, որոնց լիազորությունները դեռ հաստատված չեն: Այսպիսով, հանրապետության զինանշանի հաստատմանը լավագույն դեպքում 130 պատգամավոր են կողմ քվեարկել: Ու թվում էր, թե վաղորոք է պատգամավոր Շահեն Պետրոսյանի առաջարկը Գերագույն խորհրդի ամբիոնի վրա պատկերված Սարյանի զինանշանը թանգարանին հանձնելու վերաբերյալ, բայց... Զինանշանի հարցի վերաքվեարկման վերաբերյալ քվեարկությանը մասնակցեցին 131 պատգամավոր, այսինքն՝ եթե մեկն էլ դեմ լիներ, էլի որոշումը չէր կայանա: Այդպես էլ եղավ:

Դե ինչ, խորհրդարանի մեծամասնությունը մինչեւ վերջ հետեւողական եղավ 1918-20 թվականների զինանշանը անցկացնելու վերաբերյալ իր համաձայնողական վճռում:

Ա. Ի.

digitised by A.R.A.R.@

«Ինչպե՞ս եք գնահատում գների բարձրացումը Հայաստանում», «Ի՞նչ եք մտածում, իրավիճակն առաջիկա կես տարում կլավանա՞, թե՞ կվատանա», «Էներգետիկ ճգնաժամից դուրս գալու ի՞նչ ուղի կընտրեիք», «Բնակարանների սեփականաշնորհման ո՞ր ձեւերի հետ եք համաձայն» «Վստա՞հ եք, որ հանրապետության իշխանությունները մեզ կարող են դուրս բերել այս ճգնաժամային վիճակից», «Համաձայն եք կառավարության գործունեությանը», «Գիտե՞ք արդյոք, թե ինչպես պետք է պաշտպանվել երկրաշարժերից» եւ էլի մի շարք հարցեր են բարձրացվել այս տարվա հունվարի 26-ից նախկին անվանումով, բայց այլ ուղղվածությամբ եթեր տրվող «Առաջարկում է հեռուստադիտողը» հաղորդաշարում։ Բնույթով եւ նպատակաուղղվածությամբ այն նորություն է հայկական հեռուստատեսությունում, թեեւ նախկինում էլ կային այլ հաղորդումներ, որոնք կոչված էին կատարելու հասարակական կարծիքի ձեւավորման դերը, սակայն հաճախ շեղվում իրենց նպատակներից եւ կրում միակողմանի քարոզչության բնույթ։ Ըստ այս նոր հաղորդման համահեղինակ եւ վարող, Հայաստանի հեռուստատեսության եւ ռադիոյի հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոնի փոխտնօրեն, քաղաքական գիտությունների թեկնածու Սերգեյ Երիցյանի, հաղորդման գլխավոր նպատակները երկուսն են. հասարակական կարծիքի արտահայտումը եւ այդ կարծիքի հիման վրա որոշակի ազդեցության գործելը։ Հաղորդման ընթացքում ներկայացվող սոցիոլոգիական հետազոտությունները, որոնք անցկացվում են Գիտությունների ակադեմիայի սոցիոլոգիական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հետ համատեղ, կրում են գիտական բնույթ, եւ առայժմ տեխնիկական դժվարությունների պատճառով ընդգրկում են միայն Երեւան քաղաքը։ Հարցման են ենթարկվում 1200 քաղաքացիներ, որոնք ներկայացնում են սոցիալական, տարիքային, սեռային ու կրթական ամենատարբեր անհրաժեշտ խմբեր։ Գիտնականների կարծիքով, այս դեպքում հասարակական կարծիքի շեղումները լինում են 1-2 տոկոս, որը թույլատրելի է։ Հաղորդման ընթացքում ստացված արդյունքներին ավելանում են նաեւ լրագրողական հարցումները եւ վերջում իրավաբանների, փորձագետների, այդ թվում նաեւ ԳԱ սոցիոլոգիական հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն Գեւորգ Պողոսյանի մեկնաբանությունները։

Առայժմ հաղորդումը միակ ձեւն է, որի միջոցով հեռուստալսարան է մտնում հասարակության համակարգված կարծիքը։ Այսինքն, որոշակի ամբողջացված ձեւով ներկայացվում են հանրապետության կյանքին, ժողովրդին հուզող այն հրատապ հարցերի պատասխանները, որոնք հասարակության մեջ ունեն տեսակարար կշիռ։ Հաղորդման մեջ միաձուլվում են գիտությունը, լրագրությունը եւ հեռուստադիտողի դիրքորոշումը։ Թե որքանո՞վ է հաջողվում հաղորդման սցենարի հեղինակներին (Սերգեյ Երիցյան, Վիլեն Մարտիկյան), ռեժիսորին (Էդուարդ Տեր-Սահակյան), օպերատորներին (Տանաս Եսայան, Ռոբերտ Խաչատրյան) եւ ստեղծագործական խմբի մյուս անդամներին ցույց տալ հեռուստադիտողների առաջարկների իրական պատկերը, կարող է դատել միայն լսարանը։ Քանի որ, ինչպես

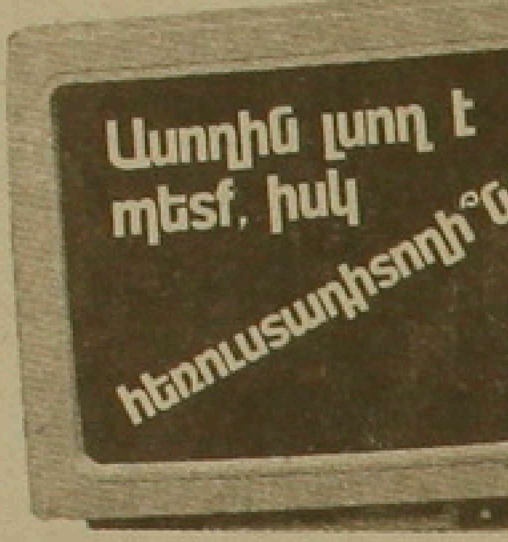

Սերգեյ Երիցյանն է նշում, «որոշ դեպքերում մենք պարտավոր ենք մեր հաղորդման մեջ պաշտպանել սոցիոլոգիական հետազոտության հիմնական միտումները եւ այստեղ կարող է երեւալ, թե հասարակական ո՞ր կարծիքը պետք է գերակշռի»։

Այնուհանդերձ, հեռուստադիտողների կարծիքի ամբողջական պատկերն անթերի չի ստացվում, քանի որ հաղորդումը սոցիոլոգիական հետազոտությունների առումով ընդգրկում է միայն Երեւան քաղաքը։ Այս իրողությունն անչափ կարեւոր է, քանզի միայն Երեւանի պատկերով դժվար է եզրակացնել, թե օրինակ հողի սեփականաշնորհման գործընթացի մասին ի՞նչ են մտածում շրջաններում ու գյուղերում։ Տիպիկ է, հաղորդման դիտելիության աստիճանը բարձր է (Երեւանում 31.4 տոկոսը դիտում է մշտապես, 46.76 տոկոսը երբեմն, արդյունքում մոտ 77.75 տոկոս հեռուստալսարան է ապահովվում), բայց այն, բնականաբար, չի արտահայտում Հայաստանի բոլոր շրջանների հեռուստադիտողների կարծիքը։ Կարեւորագույն հարցերից մեկն էլ այն է, թե իշխանություններն ինչպես են վերաբերում սոցիոլոգիական հարցման արդյունքներին։ Հաղորդաշարի հեղինակները հավաստիացնում են, որ առայժմ ոչ մի կարգի ճնշում չի եղել, ավելին, ամեն ամիս հեռուստացույցի են հրավիրում կառավարության որեւէ անդամի եւ լսում նրա կարծիքը։ Այդպես հաղորդմանը մասնակցել են փոխնախագահ, վարչապետ Գագիկ Հարությունյանը, պետական նախարար Գրիգոր Արեշյանը։

Բայց կարեւորն այստեղ ոչ միայն պետական պաշտոնյաների կարծիքն է, այլ այն, թե այդ հաղորդումներն ինչպիսի՞ ազդեցություն են թողնում ոչ միայն հեռուստադիտողների, այլեւ հենց իշխանության ու կառավարության անդամների վրա։

— Հարցրե՞լ եք հանրապետության նախագահին, թե ինչպես է նա մեկնաբանում ձեր հաղորդման մեջ հնչած «Դուք հավանություն տալի՞ս եք հանրապետության նախագահի վարած քաղաքականությանը» հարցը, որի արդյունքներն էին. 50.41 տոկոս՝ այո, 27.45 տոկոս՝ ոչ եւ 22.14 տոկոս՝ դժվարանում եմ պատասխանել։

— Ես առիթ չեմ ունեցել այդ առթիվ հանրապետության նախագահի հետ զրուցել,– ասում է Ս. Երիցյանը։– Այդ մասին որոշակի մտքեր փոխանակել ենք վարչապետ Գ. Հարությունյանի, պետնախարար Գ.Արեշյանի, ինչպես նաեւ նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտյանի հետ։ Այդ զրույցներից ես զգացել եմ, որ այս եւ նման արդյունքները նրանց խորհելու առիթ են տալիս եւ հիմք որոշակի եզրակացությունների։ Որքան ես գիտեմ, նրանք տարբերաբար ծանոթանում են մեր սոցիոլոգիական հետազոտությունների արդյունքներին։ Վարչապետ Գագիկ Հարությունյանն անգամ նշեց, որ հնարավորության սահմաններում աշխատում է դիտել նաեւ մեր հաղորդումները։

— Դուք նշում եք, որ ամեն ամիս որեւէ պաշտոնատար անձ մեկնաբանում է ձեր հաղորդումներում հնչած հարցերն ու սոցիոլոգիական արդյունքները։ Արդյոք չի՞ ստացվում այնպես, որ վերջին հաշվով ինչպես հաղորդման, այնպես էլ հեռուստադիտողին պարտադրվում է նրանց կարծիքը։

— Տիպեն ասած, այդ մասին ես չէի մտածել։ Ձեր հարցը խորհելու տեղիք է տալիս։ Նախ, նրանց հրավերի նախաձեռնությունը մեր կողմից է լինում։ Բազմաթիվ հարցումներից հետո, դիմելով իրավասու անձանց, այդ հաղորդման մեջ նույնպես կրկնում ենք նախկին հաղորդումներում հնչած սոցիոլոգիական արդյունքները։ Հրավիրված պաշտոնյային պարզապես խնդրում ենք մեկնաբանել, իսկ արդար դատավորի դերը թողնում ենք հեռուստադիտողին։ Ընդհակառակը, շատ հարցերում մենք ունենում ենք որոշակի ազդեցություն։ Բնակարանների սեփականաշնորհմանը նվիրված հաղորդումը հաշվի առնվեց նաեւ խորհրդարանում այդ օրենքի քննարկման ժամանակ, եւ անվճար ընծայելու տարբերակը (որն ըստ մեր հարցման ստացել էր 42.9 տոկոս) խորհրդարանում նույնպես ստացավ ձայների մեծամասնությունը։ Ինչպես ամերիկացի հայտնի հեռուստալրագրող Ուոլտեր Կրոնկայթն է ասում, մենք ձգտում ենք լինել անկողմնակալ։ Ինչ վերաբերում է իշխանության ներկայացուցիչների մասնակցությանը, ինձ թվում է, դա դեռ քիչ է։ Հանրապետության առաջին դեմքերը ոչ թե դեմքից դեմք, այլ տարբերաբար պետք է ելույթ ունենան։ Հուսով ենք, մեր առաջիկա հաղորդումներից մեկին կմասնակցի նաեւ հանրապետության նախագահը,– եզրափակեց Ս.Երիցյանը։

Ընդունելով բոլոր դժվարությունները, այնուհանդերձ, կցանկանայինք շեշտը դնել մի քանի բնագավառների վրա, որոնք, մեր կարծիքով, դուրս են մնացել սոցիոլոգների, ինչպես եւ հաղորդման հեղինակների տեսադաշտից։

Առաջին, ինչ վերաբերում է իշխանություններին, ապա բոլորին էլ պարզ է, թե ինչպիսի ավելորդների ու թափթփուկների տեղիք է տալիս հանրապետության նախագահի յուրաքանչյուր կարեւոր նշանակումը կամ նոր հրամանագիրը։ Լավ կլիներ, որ այդպիսի խնդիրներին անդրադառնալով, սոցիոլոգները ոչ միայն օգնեին նախագահին կողմնորոշվելու, այլեւ հասարակությանը թույլ չտային տեղին կամ անտեղի թորթոքվող լարվածությունը։ Կամ ինչո՞ւ հաղորդման օգնությամբ հետազոտություն չանցկացվի եւ չտրվի մեր հանրապետության քաղաքական եւ պետական գործիչների ռեյտինգը։

Այնուհետեւ, հաղորդման մեջ շատ է խոսվում, թե ինչպե՞ս են մտածում շրջապատող խնդիրների մասին մեզ մոտ՝ Հայաստանում։ Տիպիկ է, սոցիոլոգիական տեղեկագրերը ԱՊՀ-ի երկրներից ուշ են հասնում, բայց ինչ-ինչ կապերի հաստատման միջոցով լավ կլիներ համեմատել, թե այս կամ այն հարցի վերաբերյալ ի՞նչ են մտածում այլ հանրապետություններում։ Դա նույնպես կունենա հասարակությանը որոշ չափով լիցքաթափելու նշանակություն։

Մյուս կարեւոր հարցն այն է, թե մեր ժողովրդին անչափ հուզող հարցերից մեկի՝ Արցախի խնդրի վերաբերյալ նախկին Խորհրդային Միության հանրապետություններում ի՞նչ են մտածում։ Եւ այստեղ սոցիոլոգիական հարցում կատարելն անհրաժեշտ է, քանզի հատուկենտ լրագրողների հոդվածներն ու այս կամ այն պետական գործիչների հայտարարությունները դեռեւս ժողովրդի կարծիք չեն։ Նույն հարցումը կարելի է կազմակերպել նաեւ արտասահմանում, օգտագործելով թեկուզեւ սփյուռքահայության հնարավորությունները։ Նույնատիպ սոցիոլոգիական հարցումներ կարելի է անցկացնել նաեւ մեր հարեւան երկրներում եւ ներկայացնել մեր լսարանին։

Այսինքն, լայնացնել «հեռուստադիտողի առաջարկների» սահմանները։ Դա կօգնի մեզ դուրս գալու նաեւ տեղայնության շրջանակներից։ Ամեն մի խնդրին տարբեր կողմերից մոտենալու եւ աշխարհագրական սահմանները լայնացնելու միտումը կօգնի ճիշտ կողմնորոշվելու մեր թե ներքին եւ թե արտաքին հարաբերություններում։ Դրա հետ մեկտեղ, հաղորդումներում պետք է ավելացնել նաեւ մեկնաբանությունները, առանց որոնց չոր ու ցամաք թվերը բավական չեն վերջնական եզրակացությունների համար։

Բայց ինչպիսին էլ լինի հաղորդման մեջ շոշափվող թեմաների շրջանակը, պետք է նախեւառաջ ուշադրություն դարձնել դրանց ներգործության եւ արդյունավետության վրա։ Հաղորդումն այնպիսի ուժ ու համարձակություն պետք է ունենա, որ միանգամից ներգործի հեռուստալսարանի վրա։ Այլապես, հեռուստադիտողի խոսքն էլ ոչ մի արժեք չի ունենա։

Իսկ դուք աշխատեք հետեւել հեռուստադիտողի առաջարկներին, միգուցե կողմնորոշվեք։

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Արցախյան Օրագիր

Արտաքսեցին... ՄԱԿ

Ադրբեջանի նախագահի պաշտոնակատար Յաղուբ Մամեդովի հրամանագրով հանրապետության վարչապետ Հասան Հասանովն ազատվել է զբաղեցրած պաշտոնից եւ մի այլ հրամանագրով նշանակվել ՄԱԿ-ում Ադրբեջանի մշտական ներկայացուցիչ։ Նրան շնորհվել է Ադրբեջանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպանի կոչումը։

Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատի մեջլիսի անդամ Թոֆիկ Ղասիմովը հայտարարել է, թե այդ հրամանագրերը «իշխանության համար պայքարի արդյունք է, այսինքն, որ Հասանովը չմասնակցի նախագահական ընտրություններին»։

Թ. Ղասիմովը նշել է, որ Հ. Հասանովը թույլ է տվել երկու սխալ։ Առաջինը, որ նա անցել էր խորհրդարանական մեծամասնության կողմը, դրանով իսկ խախտել էր կոալիցիոն կառավարություն ստեղծելու մասին ժողովրդական ճակատի հետ ձեռք բերված պայմանավորվածությունը։ Վարչապետը հույս ուներ, որ «նախկին կոմունիստների շրջանում նրան կընդունեն որպես ժողովրդավարներին խաբած ղեկավարի եւ կառաջադրեն նրա թեկնածությունը նախագահի պաշտոնին», ընդգծել է Թ. Ղասիմովը։ «Սակայն նա հաշվի չէր առել իշխանության բարձր շրջանակներում տեղի ունեցող պայքարի անհաստությունը»։

Նրա կարծիքով, երկրորդ սխալը Հ. Հասանովի հայտարարությունն էր, թե նախագահի պաշտոնին հավանաբար կառաջադրեն նաեւ իր թեկնածությունը։ «Այդպես, նրա քննադատները մարտական պատրաստություն են ձեռք բերել», նշել է Թ. Ղասիմովը։

Ադրբեջանի նախագահի հրամանագրով հանրապետության վարչապետի լիազորությունները ժամանակավորապես ստանձնել է Ֆեյրուզ Մուստաֆաեւը։ ■

Ադրբեջան-Իսրայել

Ադրբեջանը եւ Իսրայելը հաստատել են դիվանագիտական հարաբերություններ։ Այդ մասին ապրիլի 6-ին արձանագրություն է ստորագրվել Բաքվում։

Ինչպես հաղորդել են Ադրբեջանի արտգործնախարարությունում, Իսրայելը 23-րդ երկիրն է, որը դիվանագիտական հարաբերություններ է հաստատել հանրապետության հետ։ Ադրբեջանի անկախությունը ճանաչել են 108 պետություններ։ ■

Դարձյալ հարձակում

Ինչպես հաղորդեցին սահմանապահ զորքերի մամուլի կենտրոնում, ապրիլի 5-ին ավտոմեքենայից կրակել են Լենինականի սահմանապահ ջոկատի սպայական տան մոտ կանգնած ժամապահի վրա։ Սահմանապահը բացել է պատասխան կրակ։ Պետավտոտեսչությունը մի քանի ժամ անց ձերբակալել է հարձակվողներին։ Սկսվել է հետաքննություն։

Մամուլի կենտրոնում հաղորդեցին նաեւ, որ ապրիլի 3-ին մոտ 20 ադրբեջանցի կանգնեցրել են Պրիչիբի սահմանապահ ջոկատի 2 ավտոմեքենա, թռնագրավել են երկու ավտոմատ եւ մեկ ատրճանակ։ Ընդ որում, ծեծել են ազգությամբ ադրբեջանցի մի զինծառայողի։ ■

Արտաշատյան կրքեր

Արտաշատի շրջանային խորհրդի 29 պատգամավորներ իրենց անվստահություն են հայտնել շրջանում ՀՀ կառավարության լիազոր ներկայացուցիչ եւ շրջանային խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահ Թադեւոս Թադեւոսյանին եւ դիմել խորհրդին՝ առաջարկելով փակ, գաղտնի քվեարկությամբ լուծել այդ հարցը։ Ապրիլի 2-ին նստաշրջանը սկսեց իր աշխատանքները։

Նստաշրջանի հիմնահարցը հետեւյալն էր. նախորդ նստաշրջանի ժամանակ (1991թ., մայիս) դրվել էր շրջանային խորհրդի նախագահի ընտրության հարցը։ Ընտրությունները կայացել էին եւ հավաքելով 41 ձայն, շրջանային խորհրդի նախագահ էր ընտրվել նախկին շրջկոմի քարտուղար Ռաֆիկ Մխիթարյանը։ Բայց շուտով պարզվել էր, որ պատգամավորներից մեկի լիազորությունները ճանաչված չեն, եւ ընտրությունները համարվել էին անվավեր։ Իսկ ըստ գործող օրենքի, եթե որեւէ շրջանում մեկ շաբաթվա ընթացքում շրջխորհրդի նախագահ չի ընտրվում, կառավարության կողմից շրջանում նշանակվում է լիազոր ներկայացուցիչ։

Շրջանում լիազոր ներկայացուցիչ էր նշանակվել Թադեւոս Թադեւոսյանը, որը մինչ այդ շրջանային խորհրդի նախագահի ընտրություններում հավաքել էր 32 ձայն։ Դրանից հետո, անցած 11 ամիսների ընթացքում ոչ մի անգամ շրջանային խորհրդի նիստ չէր գումարվել, թեեւ ըստ գործող օրենքի նման նիստ պետք է գումարվեր առնվազն երեք ամիսը մեկ անգամ։ Ըստ ՀՀՇ Արտաշատի շրջխորհրդի նախագահ պրն. Մկրտիչ Փիլոյանի, դրա պատճառները բազմաթիվ են. մայիսյան դեպքերը, օգոստոսյան դեպքերը, բազմաթիվ երթափակումները, ինչպես նաեւ սեպտեմբեր ամսին ստացած այն ցուցումը, ըստ որի արգելվում էր անցկացնել այնպիսի ժողովներ եւ հանդիպումներ, որոնք շատ էներգիա էին պահանջում։

Չնայած դրան, ըստ պրն. Թադեւոսյանի, իր նշանակվելուց հետո շրջանում իրավիճակը կայունացել է, հաջողությամբ ընթացել է սեփականաշնորհումը, բայց գլուխ են բարձրացրել որոշակի ուժեր, հիմնականում նախկին կոմունիստներն ու գյուղական տնտեսությունների ղեկավարները, որոնք սեփականաշնորհման հետեւանքով մնացել են կոտրած տաշտակի առաջ։

Ըստ ընդդիմադիր կողմի ներկայացուցիչ, պատգամավոր Սերյոժա Այվազյանի (Մխչյանի տնտեսության նախկին նախագահ), պրն. Թադեւոսյանը բացահայտորեն ոտնահարում է շրջխորհրդի պատգամավորների իրավունքները եւ բազմիցս հայտարարել է, որ ինքը հաշվետու է ոչ թե շրջանային խորհրդին, այլ միայն հանրապետության նախագահին։ Ըստ պրն. Այվազյանի, շրջանում լիազոր ներկայացուցիչ կարող է նշանակվել միայն այն դեպքում, երբ մեկ շաբաթվա ընթացքում նախագահ չի ընտրվում, իսկ տվյալ դեպքում պարզապես ոչ մի անգամ նախագահական ընտրություններ չեն կատարվել։ Դրա պատճառը, ըստ ընդդիմադիր կողմի մեկ այլ ներկայացուցիչ, պատգամավոր Անահիտ Հակոբյանի, հենց պրն. Թադեւոսյանը եւ նրա համախոհներն են եղել, որոնք միտումնավոր կերպով բոյկոտել են շրջխորհրդի նախագահի ընտրությունները։ Ըստ նույն հեղինակի, Արտաշատի լիազոր ներկայացուցիչ նշանակելով՝ Գերագույն խորհուրդը խախտել է օրենքը։

Նստաշրջանում բուռն վիճաբանություններ առաջացրեց պրն. Թադեւոսյանին անվստահություն հայտնելու հարցը օրակարգ մտցնելու խնդիրը։ Ընդդիմադիր կողմի 29 պատգամավորները տեսնելով, որ հարցն անմիջապես օրակարգ չի մտնում, ցուցադրաբար լքեցին դահլիճը։

Այնուամենայնիվ, մինչեւ մեծ ընդմիջում վիճաբանությունները շարունակվում էին նույն սաստկությամբ։ Ընդմիջումից հետո ընդդիմադիր կողմի ներկայացուցիչներից մեկը հայտարարեց, որ պրն. Թադեւոսյանի հրաժարականը պահանջող պատգամավորները գնացել են Գերագույն խորհուրդ՝ հստակ պարզաբանում ստանալու նպատակով։

Անգամ քվորումի բացակայության պայմաններում պատգամավորները եւս մի քանի ժամ շարունակում էին վիճել։ Այդ վեճերի ընթացքում պրն. Թադեւոսյանը համաձայնեց ինքը պահանջել իրեն անվստահություն հայտնելու հարցը օրակարգ մտցնել, բայց քվորում, այնուամենայնիվ, չկար, եւ որոշվեց նստաշրջանը շարունակել հաջորդ օրը։

Հաջորդ օրը նույնպես հարցը չքննարկվեց։ Նստաշրջանն իր աշխատանքները կշարունակի հինգշաբթի օրը, ապրիլի 9-ին։

ԱՐՄԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

«Հիսուսի Ֆեստիվալը» ու մշակույթի նախարարի երաժշտության դասերը

Հեռավոր Շվեդիայի մի քրիստոնեական կազմակերպություն մի օր որոշեց Հայաստանում «Հիսուսի Ֆեստիվալ» անցկացնել ու քրիստոնեություն քարոզել...

Թե քրիստոնեական հասկացես ինչ կազմակերպություն է՝ միայն Աստծուն է հայտնի: Սկզբում ներկայացվեց, թե իբր սա եկեղեցական կազմակերպություն է, հետո պարզվեց, որ մի քանի հասարակական կազմակերպությունների միություն է, որն իր մեջ նաեւ 2 հազար հավատացյալներով մի եկեղեցի է ընդգրկում: Այս միությունը նաեւ ռադիոկայանի առեւտրական երանգներ ունի, հեռուստատեսային 6 ծրագրեր տարբեր երկրներում, ինչ-որ ներկայացուցչություն ու գործնական կապեր Իսրայելում եւ այլն: Ինչեւէ:

Էլի միայն Աստծուն է հայտնի, թե ո՞վ էր այս կազմակերպությանը Հայաստան հրավիրել, սկզբնապես ո՞վ էր հովանավորում եւ այլն: Մի բան նաեւ հասարակ մահկանացուներին էր հայտնի. նրանք Հայաստան օգնություն էին բերել, սակայն այլ եկեղեցիների նման այդ օգնությունը Էջմիածնի միջոցով չբաժանեցին ու այստեղ գրանցված կրոնական համայնք էլ չունեին, որ այդ խողովակով տեղ հասցնեին: Իրենց օգնությունը բաժանեցին, կարծեմ, ԲՇՏ-ների միջոցով: Կրկին ինչեւէ:

Ըստ ամենայնի, այս կազմակերպությունը նյութական միջոցների պակաս չուներ ու նախատեսվող միջոցառման գովազդը խիստ շքեղ ու բազմազան էր: Գունազեղ ազդագրերը փակցված էին քաղաքի բոլոր ծայրերում, տեսահոլովակն անընդհատ ցուցադրվում էր հեռուստատեսությամբ, նրանց հսկայական, մեծածավալ գովազդը տպագրվեց «Հայաստանի Հանրապետություն» եւ այլ թերթերում: Վարձեցին օպերայի թատրոնի դահլիճը: Հիսուսի այս մի «Ֆեստիվալի» ականատեսները, որոնցից եւ ոչ մեկը անձնապես ինքը չտարաբինվեց, հրաշքներ էին պատմում: Կույրեր էին բժշկվել, վատ տեսնողները սկսել էին կարդալ, դեն նետել ակնոցները: Մնում էր միայն երազել, որ Քրիստոսի անունով այդ դարմանողներն ու բժշկողները օպերայի դահլիճի փոխարեն նախընտրեին ակնաբուժական կլինիկան, թույլ տեսնող երեխաների դպրոցը կամ գոնե որեւէ հիվանդանոց...

Այս տարի կրկին Հայաստան գալով նրանք նախընտրեցին... ոչ ավել, ոչ պակաս՝ մարզահամերգային համալիրի դահլիճը...

Այստեղ անհրաժեշտ է դադար տալ ու պարզաբանել, որ ըստ *«Խղճի ազատության եւ կրոնական կազմակերպությունների մասին»* գործող օրենքի՝ որեւէ կրոնական կազմակերպության գործունեությունը Հայաստանում ազատ է, բայց միայն տվյալ կրոնական համայնքի սահմաններում: Շվեդական այս կազմակերպությունը Հայաստանում դեռ համայնք չունի: Արդեն ունի մի խումբ համակիր մոլեռանդ երիտասարդներ, որոնց մեկ ամսով տարան Շվեդիա ու որտեղ նրանք, ըստ երեւույթին, համապատասխան ուսուցում անցան եւ Հայաստան վերադառնալով այժմ փորձում են գրանցվել որպես կրոնական կազմակերպություն: Հիշատակված օրենքի մեկ այլ հոդվածով Հայաստանի Հանրապետության տարածքում արգելվում է հոգեորսությունը, այսինքն՝ դավանափոխության նպատակով քարոզչությունը: Ու Հայ առաքելական եկեղեցու մենաշնորհն է ազատ քարոզչության իրավունքը...

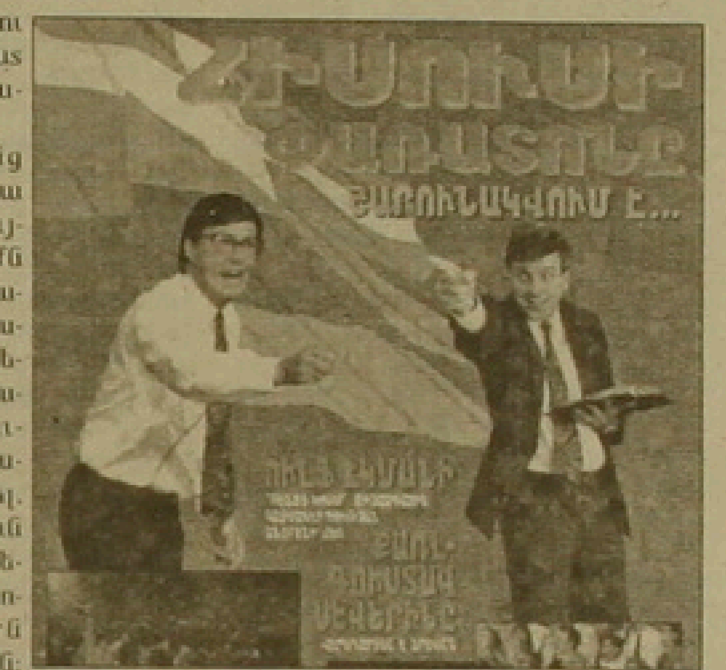

Միգուցե ոմանց քմահաճ համար չգա օրենքի այս մի դրույթը: Ինչ որ է, օրենքն այսպիսին է եւ չնայած նախորդ վարչակազմի օրոք բոլոր եկեղեցիներն ու կրոնական կազմակերպություններն են հալածանքների ենթարկվել, բայց ի տարբերություն առաքելական եկեղեցու, մյուս բոլորի հոգեւոր կենտրոնները արտասահմանում էին: Այսպիսով, մեր ազգային եկեղեցուն հասցված վերքերը շատ ավելի խորն են, ավերն ավելի մեծ ու միջի ոտքի կանգնելու հնարավորություն տրվեր...

... Այս անգամ մարզահամերգային համալիրում Հիսուսի Ֆեստիվալային երբը փորձեց կասեցնել կրոնական գործերի պետական խորհուրդը (ճիշտ է, «կասեցնել» բառը տվյալ դեպքում խիստ է հնչում, քանի որ այս խորհուրդը վերահսկող ու արգելող որեւէ գործառույթ չունի՝ նրանք միայն կարող են համապատասխան կազմակերպությանը տեղյակ պահել): Քանի որ եւ նախկինում օպերայի դահլիճը, եւ այժմ մարզահամերգային համալիրը մշակույթի նախարարությունն էր այս կազմակերպությանը տրամադրել ու փաստորեն հովանավորում էր նրանց, խորհրդի նախագահ Լյուդվիգ Խաչատրյանի ջանքերը կենտրոնացվեցին այս ուղղությամբ: Մշակույթի նախարարին ներկայացվեց, որ երգչախմբի ուղեկցությամբ ընթացող այդ քարոզներն ու բժշկությունը հակաօրինական են: Նախարար Հակոբ Մովսեսը խոստացավ, որ Ֆեստիվալը տեղի չի ունենա (պայմանավորվածությունների վերաբերյալ փաստերը մեջբերվում են ըստ Լյուդվիգ Խաչատրյանի խոսքի): Սակայն գովազդները ռադիոյով, թերթերում, հեռուստատեսությամբ շարունակվում էին... Այս մասին տեղեկանալով՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Ա-ն բողոքեց սկզբում կրոնի գործերի խորհրդին, որի աշխատակիցներն արդեն ձեռքներից եկածներն անում էին, հետո վարչապետ Գագիկ Հարությունյանին: Վարչապետն էլ իր հերթին խոսել էր մշակույթի նախարարի հետ, ու նա կրկին խոստացել էր, որ «Ֆեստիվալը» տեղի չի ունենա: Հետո, քանի որ նախարարը չի կարող ստել, ուրեմն մարտին այդ «Ֆեստիվալը» 4 օր շարունակ «տեղի չունեցավ»...

Մարտի 11-ին Գերագույն հոգեւոր խորհուրդն արդեն պաշտոնական բողոք հղեց վարչապետին:

«Ս. Էջմիածնի Գերագույն Հոգեւոր Խորհուրդը, նախագահությամբ Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, սույն թվականի Մարտի 11-ի իր ժողովում հատուկ օրակարգի հարց դարձրեց կրոնական մի երեւույթ, որը մեր երկրում ստեղծված ներկա պայմաններում գնալով դառնում է մտահոգիչ մեր ժողովրդի հոգեւոր միասնության պահպանման տեսակետից:

Խնդիրը վերաբերում է օտար կրոնական աղանդներին, որոնք Հայաստանում անարգել քարոզչություն են ծավալում, որը գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար հովանավորվում է մեր կառավարության որոշ պաշտոնյաների կողմից:

Նման մոտեցում, դժբախտաբար, ցուցաբերում են որոշ նախարարներ, որոնք այս կամ այն դրդապատճառով, օգտագործելով իրենց պաշտոնական դիրքը, թույլատրում են օտար քարոզիչների անարգել ծավալել իրենց գործունեությունը:

Նման մոտեցմամբ պարզապես չի հարգվում մեր խորհրդարանի քվեարկած խղճի ազատության օրենքը, ուր հստակ ասված է, թե Հայաստանի տարածքում կրոնական քարոզչություն կատարել արգելվում է այն օտար կրոնական կազմակերպություններին, որոնք Հայաստանում համայնք եւ օրինավոր ճանաչում չունեն, իսկ համայնք ունեցողներին արգելվում է նման գործունեություն կատարել իրենց համայնքի սահմաններից դուրս: Օրենքը զանցառելը հանցանք է որեւէ քաղաքացու համար անկախ նրա զբաղեցրած պաշտոնից:

Սույն բողոքագրի առիթ տվեցին օրերս մարզահամերգային համալիրում կայացած շվեդացի քարոզիչների դավանափոխության նպատակով կազմակերպած «Հիսուսի փառատոն» հորջորջմամբ քարոզ-համերգները:

Մեզ հասած տեղեկությունների համաձայն, ՀՀ մշակույթի նախարարը անձամբ նպաստել է դրան (թեեւ դա նրա իրավասությունից դուրս է)՝ օգտագործելով իր պաշտոնական հանգամանքը:

Նման անօրինական քարոզչություններ տեղի ունեցան նաեւ մոտիկ անցյալում մի քանի առիթներով:

Ահա այս մտահոգությամբ դիմում ենք Ձեզ խնդրելով անհրաժեշտը ձեռնարկել, որպեսզի հնարավորություն չտրվի կրոնական հարցերին չառնչվող նախարարություններին հանդես գալ կրոնական նախաձեռնություններ հովանավորողի դերում:

Սույն հարցը օրինական հունի մեջ դնելու, երբ այստեղ կրոնական բոլոր խնդիրները, առանց այլ գերատեսչությունների միջամտության, վերահսկի եւ տնօրինի միայն ՀՀ կրոնական գործերի պետական խորհուրդը, որը կառավարական որոշումով միակ իրավասու օրինական մարմինն է նման հարցեր լուծելու»:

Ապրիլի 2-ին Վազգեն Ա-ն ստանում է մշակույթի նախարարի պատասխանը՝ ուղղված պետական նախարար Գրիգոր Արեշյանին, որն էլ իր հերթին այն հասցեագրել էր Վեհափառին:

«... Հայտնում ենք, որ ս/թ մարտին մարզահամերգային համալիրում տեղի ունեցած համերգները դավանափոխական որեւէ երանգ չեն ունեցել: Մենք ուշադիր նայել ենք ծրագիրը եւ ըստ Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ Գագիկ Հարությունյանի հետ հեռախոսային պայմանավորվածության, դրանցից հանել ենք քարոզչական մասերը եւ թողել զուտ կատարողական համարները: Վերջիններիս «կրոնական» բովանդակությունը «դավանափոխության» վտանգի տեսակետից դիտարկելը համարում ենք անհեթեթություն, ճիշտ այնպես, ինչպես անհեթեթ կլիներ նույն սկզբունքով մոտենալ Բախի, Հենդելի եւ այլոց հոգեւոր ստեղծագործություններին, ասել է թե՝ արգելել դրանց կատարումը:

Հարցի էությունը լրիվ պարզաբանելու համար ավելացնենք, որ համերգի հնարավորությունից նրանց զրկելը մեր կողմից չէր արդարացվի, քանի որ մենք գործ ունեինք մարդկանց հետ, որոնք այս ծանր օրերին ծանրակշիռ մարդասիրական օգնության նպատակով էին գտնվում Հայաստանում»:

Եւ այսպես, պարզ է դառնում, որ *«ծանրակշիռ մարդասիրական օգնություն»* անվանյալ պահածոները ճանապարհ են բացում խախտելու Հայաստանի օրենքները, հնարավոր դարձնում, որ ակնհայտ, հանրահայտ փաստերը չեղյալ համարվեն (տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է «Ֆեստիվալում» քարոզների առկայությանը), իսկ երբ որեւէ մեկը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն է, թե Գերագույն հոգեւոր խորհուրդ փորձի հակաօրինական, ի վերջո նաեւ հակաքաղաքական այս երեւույթի դեմ բողոքի ձայն բարձրացնել՝ մշակույթի կամ որեւէ այլ նախարար դա առանց ավելորդ ձեւականությունների «անհեթեթություն» կորակի եւ դեռ երաժշտության դասեր էլ կտա: Հետաքրքիր է, որեւէ իսլամական նախարարի մտքով անցնե՞լ է «երաժշտության դասեր» տալ Հռոմի Պապին...

Ի դեպ, այս ամենից հետո էլ այս «քրիստոնեական» կազմակերպության ակտիվությունը բնավ չի նվազել: Այժմ էլ նրանք հեռուստատեսություն են դիմել, ահագին գումարներ խոստացել իրենց տեսաերիզների ցուցադրման համար, փորձում են հզորյա Ֆեստիվալի համար կրկին վարձել մարզահամերգային համալիրը կամ հեծանվահրապարակը: Մեր օրենքները հարգելու բոլոր պահանջ-խնդրանքներին ի պատասխան նրանք զանազան փաստարկ-պատրվակներ են ներկայացնում, ընդ որում Աստվածաշնչից մեջբերումներ կատարելով, թե Քրիստոսն է իր աշակերտներին պատվիրել գնալ եւ տարածել իր ուսմունքը... Ինչ որ այդ նորահայտ աշակերտների մտքով չի անցնում Ադրբեջանում կամ Թուրքմենստանում քրիստոնեություն քարոզել... Իսկ միգուցե իրականացե՞լ է Հայաստանի մեհենական խորհրդի ու գերագույն քրմապետի լուսավոր երազանքը, եւ հայերը 100 տոկոսով հեթանոսացվել են... Ուղղակի իրենք դեռ գլխի չեն ընկել, իսկ ա՛յ Շվեդիայի «քրիստոնեական» կազմակերպությունն արդեն տեղյակ է եւ ճշմարիտ ուղու բերելու միջոցներ է մտածում...

Հետեւաբար, մի՞թե պարտադիր է ինչ-որ կիսաբարբարոս երկրի օրենքները հարգելը, մանավանդ, երբ այդ երկրի նախարարները նախեւառաջ իրենք այն չեն հարգում...

ԱՆՆԱ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ

Հ. Գ. Երեկ, բացելով «Հայաստանի Հանրապետություն» երկլեզվյա թերթը, տեսանք Հիսուսի քարոզիչների էջանոց գովազդները: Իմացանք, որ թերթը դրա համար 140.000 (հարյուր քառասուն հազար) ռուբլի է վերցրել կամ նրան տվել են այդքան: Որոշ աղբյուրների համաձայն, 15 մլն դոլարից ասացող թերթն է՞լ ձեռք մեկնի մեկնի արան-նրան...

Այդ քաղցր, այդ հեշտալի... ճահիճը

Ինչպես հայտնի է, Օսկար Բենդերը կատարելապես տիրապետում էր փող կորզելու համեմատաբար ազնիվ 400 միջոցի: Մեծ կոմբինատորի դափնիները, անտարակույս, հանգիստ չեն տալիս մերօրյա քաղաքականային կապիտալիզմի գործիչներին, որոնց աղքատիկ երեւակայությունը տարրական վերավաճառքից եւ սեղանիկային առուծախից վեր չի սավառնում: Աստված նրանց հետ: Սակայն ինչ անուն տանք մայրաքաղաքային «Երեկոյան Երեւան» թերթի էջերում եւ վերջերս էլ հեռուստատեսությամբ տարածում գտնող այն երեւույթին, երբ «շնորհավորում ենք» խորագրով մեզ են հրամցվում մեծ ու փոքր հոբելյարների հասցեին ուղղված ընկերների, բարեկամների, ենթակա-ստորադասների եւ տասիկ-պատիկների քաղցրածոր շնորհավորանքներն ու... ոտանավորները:

Շահը, ինչպես տեսնում եք, եռակի է. նախ շահում է հոբելյարը, որի համեստ անձը օծվում է բազմաթիվ բարեմասնություններով եւ հայտնի դառնում ընթերցող կամ դիտող զանգվածներին, այնուհետեւ՝ թերթը կամ հեռուստախմբագրությունը, որն ի հաշիվ մարդկային փառասիրության համալրում է իր նյութական սուղ միջոցները, եւ, վերջապես, հայտարարության հեղինակները, որոնք ոչ միայն իրենց սերն ու հարգանքը հրապարակավ արտահայտելու հնարավորություն են ստանում, այլեւ հազուրդ տալիս պոետ դառնալու իրենց մանկական չիրականացված երազանքին: Մանավանդ, որ մի դժվար բան չէ այդ բանաստեղծություն կոչվածը: Ահա մի երկու օրինակ, որ ձրի առաջարկում ենք հանգերի սիրահարներին.

Ձեր ծնունդը շնորհավոր,
Մեր սիրելի բաժնի պետ,
Կոլեկտիվը բախտավոր
Նվիրում է ձեզ կարպետ...
Կամ
Մեր բոռնիկին պարզապես
Նվիրում ենք մեռուեղես,
Բալիկ ջան, շուտ մեծացիր,
Սեղանիկի տեր դարձիր...

Իհարկե, այս ամենը ծիծաղելի կլիներ, եթե այսքան տխուր չլիներ: Ակամա հիշում ես թուրք գրող Ազիզ Նեսինի մի պատմվածքը, որի հերոսի կյանքի ամեն քայլ թե իրադարձություն՝ ծնունդ, տարեդարձ, դպրոց, ամուսնություն եւ այդպես մինչեւ մահ, ազդարարվում էր թերթի էջերում, իհարկե, վճարովի: Նրա մահը համազգային սուգ է վերածվում, քանի որ նրա անունը բոլորը գիտեին, բայց ոչ ոք չգիտեր ով լինելը... Միթե մենք էլ ենք նույն ճանապարհին անցնելու:

Խնդրում եմ ճիշտ հասկանալ, չարախնդալու կամ բարոյախոսելու համար չեն գրվում այս տողերը: Շուկայական կոչված, բայց իրականում քաոսային այս տնտեսական պայմաններում առաջին հերթին ծանրագույն իրավիճակում է գտնվում մեր զանգվածային լրատվությունը: Օրեցօր ահագնացող ծախսերը հոգալու համար փնտրվում են եւ պետք է փնտրվեն եկամուտի նոր աղբյուրներ, մանավանդ, որ պետական հոգածությունը սառած, ինչպես եւ առաջներում, տարածվում է ընդամենը մի երկու առանձնաշնորհյալի վրա: Ուրեմն ո՞րն է ելքը: Համենայն դեպս, այն գավառական մակարդակին հասնելու, քաղքենիական ճաշակը սպասարկելու՝ այդ ամենակուլ քաղցր ճահիճն կուլ գնալու մեջ չէ: Սփյուռքահայ բազմաթիվ թերթեր, որոնք նյութական ավելի ծանր պայմաններում են գտնվում, փորձում են գտնել եւ գտնում են հարցը լուծելու ավելի արժանապատիվ ուղիներ:

Որքան էլ դժվար լինի, որքան էլ պահանջը, ըստիպողական, չմոռանանք, որ բացի մեր գլուխը պահելը նաեւ պատասխանատվություն ունենք մեր մշակույթի առջեւ:

ԳԱՐԻԿ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ

Ինչպես արդարացիորեն նշում է «Երկիր»-ը, «Ազգ» թերթն իր նախորդ համարի 4-րդ էջում տպագրված քարտեզի տակ թյուրիմացաբար դրել է «Հայաստանը Սեւրի պայմանագրով» մակագրությունը: Ներողություն ենք խնդրում կոպիտ սխալի համար:

Սփյուռքահայ լուրեր Սփյուռքահայ լուրեր Սփյուռքահայ լուրեր

Սոֆիայում փետրվարի 19-ին կազմակերպվել է «Հայաստանն այսօր» թեմայով հավաք, որի ընթացքում Հայաստանի եւ Արցախի մասին բանախոսել է ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության անդամ եւ ՀԲԸ Միության կրթական բաժնի վարիչ Վաչե Ղազարյանը:

Փարիզում մարտի 12-ին կայացել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտյանի մամուլի ասուլիսը՝ նվիրված Արցախում տիրող իրավիճակին: Նույն օրը Ժ. Լիպարիտյանը մեկնել է Գերմանիա, որտեղ տեսակցություններ է ունեցել Գերմանիայի արտգործնախարարության եւ կուսակցությունների ներկայացուցիչների հետ:

Փարիզում մարտի 15-ին Ս. Հովհաննես-Մկրտիչ մայր եկեղեցում տեղի է ունեցել Արցախում զոհվածների հիշատակին նվիրված հոգեհանգստյան արարողություն, որից հետո հանրահավաք է անցկացվել:

Բեյրութում մարտի 15-ին հանդիսավոր նշվել է Վահան Թեքեյան վարժարանի 40-ամյակը: Ներկա են եղել հոգեւոր հայրեր, ՌԱԿ-ի, ԹՄՄ-ի եւ ՀԲԸ Միության պատասխանատուներ: Ելույթ են ունեցել վարժարանի տնօրեն Ս. Պուլոյանը, ԹՄՄ-ի հիմնադիրների մասնի կողմից Հարություն Յոզկաթյանը, վարժարանի նախկին բազմամյա ուսուցիչ, տնօրեն Երվանդ Պապայանը եւ հոգաբարձության ատենապետ Հարություն Ջաշիկյանը: Ներկայացվել է գեղարվեստական հայտագիր:

Փարիզի «Ժյո դը Պոմ» ցուցասրահում մարտի 20-ից սկսվել է Արշավիր Փելեշյանի հինգ ֆիլմերի ցուցադրությունը:

Լոս Անջելեսում, նախաձեռնությամբ Մխիթարյան կրթական հիմնարկի, մարտի 13-15-ին ՀԲԸ Միության Ռոլիվուդի ցուցասրահում տեղի է ունեցել Վենետիկի Մխիթարյան միաբան հայր Հարություն Պզտիկյանի նկարչական արվեստի գործերի ցուցադրությունը:

Բեյրութում մարտի 18-26-ին հյուրախաղերով հանդես է եկել Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախումբը:

digitised by A.R.A.R.@

Քաղաքական

ԱՖՂԱՆԱԿԱՆ ՍԻՆԴՐՈՄ ԱՐՑԱԽՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

Միջին Արեւելքում էթնոկրոնական համերաշխությունը հին ավանդույթներ ունի եւ բազմիցս դրսեւորվել է տարածքային պատերազմներում: Այդ համերաշխության ամենապարզ հետեւությունները կապված են աֆղանական պատերազմի հետ, երբ մահմեդական Արեւելքը ֆինանսական, ռազմական եւ կենդանի ուժի մեծ աջակցություն ցույց տվեց իր հավատակից եղբայրներին: Բնականաբար, այդ աջակցության տակ թաքնված էին մահմեդական եւ ոչ մահմեդական երկրների քաղաքական շահերը, սակայն կրոնը եւ էթնիկական գործոնը հմտորեն շահարկվեցին միլիոնավոր մարդկանց ընդհանուր թշնամու դեմ համախմբելու համար:

Եթե հայկական մամուլում հրապարակված տեղեկությունները ԼՂՀ-ում մարտնչող թուրք եւ իրանցի կամավորների եւ այնտեղ ուղեւորվող միջինասիական հանրապետությունների զինված ջոկատների մասին ճիշտ են, ապա դա լուրջ մտորումների տեղիք է տալիս: Խոսքը ոչ միայն ադրբեջանական ուժերի համալրման եւ նրանց մարտունակության բարձրացմանը նպաստող թուրք ու իրանցի մասնագետների մասին է, այլեւ այն քաղաքական հետեւանքների, որոնք կհաջորդեն նման միջազգայնացված միջամտությանը:

Միջինասիական հանրապետություններից մի քանի հարյուր կամավորների մասնակցությունը արցախյան պատերազմին կարելի է գնահատել իբրեւ ԼՂՀ-ի խնդիրը բյուրեղացնելու առաջին քայլը, որի մասին աներկմտորեն արտահայտվում են Թուրքիայի քաղաքական գործիչները լրատվության զանգվածային միջոցներում: Հոգ չէ, որ առայժմ այդ ժողովուրդները հեռու են Ադրբեջանի մեծապետական շահերը իրենց ազգային խնդիրը համարելուց, իսկ նրանց կառավարությունները անհրաժեշտ չեզոքություն են պահպանում եւ ավելի շատ մտահոգված են տնտեսական խնդիրներով: Թուրքական դիվանագիտությունը բազմիցս ապացուցել է, որ կարողանում է արդյունավետ լուծել առաջադրված խնդիրները:

Հաշվարկը չափազանց պարզ է եւ այդ պարզությամբ իսկ իրատեսական: ԼՂՀ-ի հողում զոհված յուրաքանչյուր ուզբեկի ու ղազախի հետ միասին նրանց ընտանիքներն ու հասարակական միջավայրը մուտք կգործի հեռավոր պատերազմի վառոդահոտը: Ժամանակի ընթացքում այն կողողի հազարավոր մարդկանց ուղեղը (կարելի է չկասկածել, որ ընդված տարածքում սփռվող թուրքական հեռուստատեսությունը ջանք չի խնայի դրա իրականացման համար) եւ սումգայիթի ու բաքվի ուրվականը կարող է իջնել Միջին Ասիայի, Ղազախստանի, հնարավոր է նաեւ Հյուսիսային Կովկասի հայ համայնքների վրա: Հասարակական կարծիքը կստիպի իշխանություններին միջոցներ ձեռնարկել, ինչը նախ եւ առաջ կանդրադառնա Հայաստանի հետ առեւտրատնտեսական հարաբերությունների վրա: Դրանով իսկ Թուրքիան կլուծի միանգամից երկու խնդիր. Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի դեմ ծրագրավորված բազմաբնույթ պատժամիջոցները կիրականացնի ուրիշի ձեռքերով, կհանգստացնի հասարակական կարծիքը երկրի ներսում, ապացուցելով, որ ադրբեջանցի եղբայրակիցները այդ պատերազմում մենակ չեն եւ հնարավորություն կստանա միջազգային ասպարեզում նորից հանդես գալ իր եվրոպական հագուստ-կապուստով: Երկրորդ թյուրքական ազգայնական պախոզը էլ ավելի կամրապնդի «մեծ եղբոր» դիրքերը շրջանում, ինչը ազդեցիկ գործոն է Արեւմուտքի հետ հարաբերություններում:

Արդեն բազմիցս նշել ենք, որ արցախյան պատերազմի նման միջազգայնացումը հայկական կողմի համար հղի է անկանխատեսելի հետեւանքներով նաեւ Միջին Արեւելքում, ուր հարուստ արաբական երկրները կրոնական երանգ ունեցող պատերազմները ֆինանսավորելու մեծ փորձ ունեն:

Այսօր իրադարձությունները հուշում են, որ արցախյան պատերազմում կրոնական գործոնի բացակայության մասին Հայաստանի իշխանությունների հայտարարությունները բավարար չեն «աֆղանական սինդրոմը» կանխելու համար: Կհաղթահարի՞ արդյոք հայկական դիվանագիտությունն իր անհոգության բարդույթը, մահմեդական Արեւելքի հետ իր հարաբերությունները անհրաժեշտ հիմքերի վրա կառուցելու համար:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ
Հայաստան-Միջին Արեւելք վերլուծական բաժին

Դամասկոսյան դաշինք. ի՞նչ

Լեռնային Ղարաբաղում վերջին ամիսներին ռազմական գործողությունների ծավալումը եւ նրան հետեւած աննախադեպ տեմպերով խնդրի միջազգայնացումը հանրապետության քաղաքական շրջանակներում այն տպավորությունն է ստեղծել, որ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունն առժամանակ պետք է զբաղված լինի միայն Ղարաբաղի խնդրով: Նման մտահոգությունը պարզ է եւ հասկանալի: Ինչպես Ղարաբաղի, այնպես էլ Հայաստանի համար ճակատագրական ժամանակներ են: Ղարաբաղյան հարցում ամեն մի քայլը վճռորոշ նշանակություն կարող է ունենալ մեր ժողովրդի համար, եւ այդ իսկ պատճառով անչափ կարեւոր է լարել բոլոր ուժերը դժվարին խնդիրների լուծման համար:

Սակայն, մյուս կողմից, նախորդ տարիների փորձը, ինչպես նաեւ ղարաբաղյան խնդրի ներկա իրավիճակի ուսումնասիրությունը վկայում են, որ այն մեկօրյա լուծելիք խնդիր չէ եւ նրա վերջնական կարգավորումը կախված է բազմաթիվ գործոններից:

Կարելի է հասկանալ այն քաղաքագետներին, որոնք ներկա պահին Հայաստանի արտաքին քաղաքականության կրավորականությունը (Ղարաբաղի խնդրից զատ) պատճառաբանում են միջազգային ասպարեզում ընթացող խոր եւ արմատական փոփոխություններով, որոնք դեռեւս մոտ չեն իրենց ավարտին: Ընդունելով պետք է մոտենալ նրանց այն փաստարկներին, որ համաշխարհային գերուժերի այս բարդ վերադասավորության պայմաններում Հայաստանի նման փոքր կարողություններ եւ լծակներ ունեցող պետության համար աղետալի հետեւանքներ կարող են ունենալ ավելորդ գործողությունները եւ քայլերը:

Ինչ-որ չափով արդարացված է նաեւ այն, որ Հայաստանը պատերազմի մեջ ներքաշված երկիր է եւ չի կարող հավակնել չեզոք երկրի համարում ունենալու միջազգային հարաբերություններում, ինչը սահմանափակող հանգամանք է նրա արտաքին քաղաքական ակտիվության համար...

Սակայն, քանի դեռ մենք կձգտենք այսօրվա հասկացություններով երաշխիքներ ստեղծել Ղարաբաղի եւ մեր հանրապետության անվտանգության համար, աշխարհում կընթանան գործընթացներ, որոնք կհանգեցնեն նոր աշխարհակարգի: Հուսալ, որ մեր կրավորականության դեպքում նոր աշխարհակարգում մեզ ծանոթ պայմաններով տեղ կնախատեսվի, առնվազն միամտություն է: Առավել եւս քիչ են հավանականությունները, որ նոր աշխարհակարգի պայմաններում Ղարաբաղի եւ Հայաստանի համար կարող են պահպանվել այն երաշխիքները, որոնց համար մենք ներկայումս պայքարում ենք:

Ժամանակն է գալ այն համոզման, որ Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի կարգավորման եւ հայ-ադրբեջանական հարաբերությունների կարգավորման ջանքերը պետք է ուղեկցվեն Հայաստանի արտաքին քաղաքական ոլորտի ընդլայնման աշխատանքներով:

Ծոցի պատերազմի ավարտից հետո բարենպաստ հնարավորություններ ստեղծվեցին տարածաշրջանում համագործակցության կառույցներ ստեղծելու համար: Մադրիդում միջինարեւելյան հիմնահարցի խաղաղ կարգավորման նպատակով կազմակերպված խորհրդաժողովը եւ հետագա բանակցությունները հույսեր էին ներշնչում, որ կայուն մեխանիզմներ կստեղծվեն այդ հիմնահարցի եւ մյուս վիճելի խնդիրների կարգավորման համար: Մյուս կողմից, Ծոցի համագործակցության խորհրդի 6 երկրների, Եգիպտոսի եւ Սիրիայի կողմից ստորագրված Դամասկոսյան հռչակագիրը քաղաքական դիտորդների կողմից դիտարկվեց որպես տարածքում նոր սկզբունքների վրա հիմնված գործընթացի սկիզբ: Սակայն հուսադրող այս տեղաշարժերը աշխարհի այլ տարածաշրջաններում տեղի ունեցող իրադարձությունների հետեւանքով վերջերս դանդաղել են: Միջինարեւելյան գործընթացների վրա հատկապես բացասական անդրադարձան ԽՍՀՄ փլուզումը եւ վերջին տարածաշրջանում Արեւմուտքի անհաշվենկատ գործողությունները, որոնք լուրջ հակազդեցությունների տեղիք են տալիս տարածքի առանձին երկրների կողմից:

Դամասկոսյան ութնյակը ձեւավորվեց Ծոցի պատերազմից հետո: Այն իր մեջ ընդգրկում է ներկայումս արաբական աշխարհի հզորագույն պետություններին: Դա դաշինք է նավթարդյունահանող հարուստ երկրների (Սաուդյան Արաբիա, Քուվեյթ, ԱՄԷ, Օման, Կատար, Բահրեյն) եւ ռազմական ու քաղաքական հզոր լծակներ ունեցող եղբայրակիցների (Եգիպտոս, Սիրիա) միջեւ: Տարածքում անվտանգություն ապահովելու Եգիպտոսի եւ Սիրիայի ծառայությունների փոխարեն Ծոցի երկրները պարտավորվել են տնտեսական օգնություն հասցնել նրանց եւ այն երկրներին, որոնք կպաշտպանեն Դամասկոսյան հանդիպման ժամանակ հռչակված սկզբունքներն ու դրույթները: Չնայած Դամասկոսյան դաշինքի ձեւավորման որոշ դժվարություններին (1991թ. հոկտեմբերին Կահիրեի հանդիպման ժամանակ չհաջողվեց համաձայնության գալ մի շարք խնդիրների շուրջ), այնուամենայնիվ, պետք է ասել, որ այն մեծ հեռանկարներ ունի: Վերջին դիտարկումները ցույց են տալիս, որ գրեթե հիմնովին կարգավորվել են երկրների միջեւ ծագած տարաձայնությունները եւ, ամենայն հավանականությամբ, Կատարի մայրաքաղաք Դոհայում ապրիլին անցկացվելիք հանդիպման ժամանակ մասնակից երկրները կհաստատեն համատեղ գործողության ծրագրերը եւ ձեռնամուխ կլինեն դրանց կատարմանը:

Ի տարբերություն նախկինում ստեղծված արաբական միջպետական համագործակցության կառույցների (Արաբական Լիգա, Արաբական համագործակցության խորհուրդ, Ծոցի համագործակցության խորհուրդ), Դամասկոսյան միությունը ավելի լոյալ վերաբերմունք է դրսեւորել Իրանի նկատմամբ: Եւ դա բնական է, քանի որ Իրանը չեզոքություն է պահպանել իրաք-քուվեյթյան հակամարտության ժամանակ, Ծոցի ավազանի երկիր է, որտեղ Դամասկոսյան դաշինքը մտադիր է ստեղծել կոլեկտիվ անվտանգության համակարգ, միության նախաձեռնող երկրներից մեկի՝ Սիրիայի դաշնակիցներից է:

Իրանն իր հերթին շահագրգռվածություն է հանդես բերել համագործակցելու այս դաշինքի հետ: Այս շահագրգռվածությունը պայմանավորված է հետեւյալ հանգամանքներով. Իրանը մտադիր է Ծոցի երկրների հետ միասին կառուցել կոլեկտիվ անվտանգության համակարգ, նա ցանկանում է պահպանել եւ զարգացնել իր հարաբերությունները հակաիրաքյան դաշնակցության անդամ արաբական երկրների հետ` հետպատերազմյան հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով, եւ Թեհրանի կառավարությունն այդ դաշինքի անդամ երկրների հետ համագործակցությունից ակնկալում է տնտեսական նշանակալից օգնություններ:

Շահագրգռվածության հաջորդ ազդակը կլինի թուրքական ազդեցության ծավալմանը դիմակայելու անհրաժեշտությունը:

Տնտեսություն

Էներգետիկ ճգնաժամի հաղթահարման շուրջ

Հայաստանի ատոմակայանի հետագա ճակատագրի, էներգապաշարներից գրեթե զուրկ Հայաստանը ապրեցնելու հարցերը շարունակում են վեճեր բորբոքել: Այս անգամ խմբագրությանն են դիմել Երեւանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի երկու մասնագետ դասախոսներ:

Արձագանքելով «Ազգ» թերթի խմբագրության կոչին, «Կանաչները ատոմակայանի բացմանը դեմ կանգնելով հանդերձ, ճգնաժամից դուրս գալու ելքեր չեն առաջարկում», կանաչների միության նախագահ Հակոբ Սանասարյանը այդ թերթի ս.թ. մարտի 1-ի համարում հրապարակեց «Հանրապետությունում էներգիայի վերականգնվող աղբյուրների օգտագործման հնարավորությունները» հոդվածը: Գտնվե՞լ է արդյոք ելք:

Թվում է, թե բազմաթիվ իրարամերժ ու հակասական կարծիքների բախումների մթնոլորտում կարծես թե գտնվում ենք հանրապետության էներգետիկայի զարգացման սկզբունքային ծրագրի մշակման եզրին:

Հեղինակն աշխատում է ամեն կերպ հիմնավորել, որ օրգանական ու միջուկային վառելիքից զուրկ Հայաստանն այնքան հարուստ է էներգիայի վերականգնվող աղբյուրներով, որ հենց դրանց օգնությամբ նա կարող է դուրս բերվել էներգետիկ ճգնաժամից: Այդ աղբյուրները էկոլոգիական անվտանգության տեսակետից մրցակիցներ չունեն: Սակայն հեղինակը անհրաժեշտ է գտնում ավելի սրել ատոմային էլեկտրակայանների էկոլոգիական անվտանգության հարցը, ընդգծելով, որ դրանց աշխատանքը կապված է ջերմոցային էֆեկտի հետ, որը «...սպառնում է կենդանի աշխարհի գոյությանը»: Մի՞թե երկար տարիներ էկոլոգիական հարցերով զբաղվող հեղինակին հայտնի չէ, որ այդ էֆեկտը գերազանցապես կապված է վառելիքի այրման հետ ու նրանից խուսափելու արմատական միջոցներից մեկը առայժմ ջերմային էլեկտրակայանների փոխարեն ԱԷԿ-ի կառուցումն է (եթե, իհարկե, ռեակտորի անվթար աշխատանքն ապահովված է):

Հիմնվելով հեղինակի նախնական ուսումնասիրությունների վրա, կարելի է եզրակացնել, որ եթե օգտագործվի մեր լեռնային հանրապետության տարածքում արեւային էլեկտրակայաններ կառուցելու համար նպաստավոր ողջ մակերեսի (6800 քառակուսի կիլոմետր) միայն 0,5 տոկոսը, հնարավոր կլինի տարեկան արտադրել մոտ 14,6 մլրդ. կՎտ/ժ էլեկտրաէներգիա: «Ավելացնելով» նաեւ քամու էներգիայի հաշվին հողմակների կողմից արտադրվող էներգիան տարեկան 1,6 մլրդ. կՎտ/ժ, «կհամոզվենք», որ մեզ պետք չեն ոչ «ՋԷԿ ու ոչ էլ ԱԷԿ»:

Հետաքրքիր է, որ այդ հարցին նվիրված բազմաթիվ հոդվածներից (իհարկե, պոպուլիստական բնույթի) եւ ոչ մեկում «քաղաքական» ասպարեզ ներխուժող «նոր էներգետիկները» չեն նշում մեր մոլորակում գտնվող գեթ մի երկրի անուն, որի էներգետիկան հիմնված լինի միայն էներգիայի վերականգնվող աղբյուրների վրա (հաջորդ դարում որոշ երկրների համար միգուցե դա իրականություն դառնա):

Հոդվածը պարունակում է բավականին ծավալուն թվային տեղեկատվություն: Հետաքրքիր են հատկապես ոչ ավանդական էներգետիկական սարքավորումների արժեքային ցուցանիշներին վերաբերվող ժամանակակից գնահատականները (հասկանալի է դոլարներով): Բայց հաճախ հեղինակի կատարած հաշվարկները զարմանք են առաջացնում:

Ինչպե՞ս կարող է 2,9 դոլար/Վտ տեսակարար արժեքության արեգակնային էլեկտրակայանի 80 ՄՎտ-անոց տարբերակը հրագլի 100 մլն դոլարով, անհասկանալի է մնում: Կամ ինչո՞ւ մի դեպքում 2,5 մլն կՎտ/ժ էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը ֆոտո-էլեկտրական փոխակերպիչներում արտադրում է (այսինքն խնայում է) 930 տոննա պայմանական վառելիք, իսկ մյուս դեպքում այդ նույն քանակության էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը հողմաէներգետիկ տեղակայանքներում արտադրում է արդեն 1480 տոննա: Մեզ արդեն չի հուզում մեր մամուլի էջերում ավանդական դարձած էներգիայի անհեթեթ չափողականության գՎտ/ժամ միավորը: Հոդվածում արվում են ավելի լուրջ ու տրամագծորեն սխալ եզրահանգումներ:

Անկասկած, միայն ավանդական էներգառեսուրսների օգտագործումը հանրապետությանը դնում է կախվածության մեջ, այդ թվում չափազանց անցանկալի քաղաքական իրադարձություններից, ռեսուրսների մատակարարներից ու այլ գործոններից: Սակայն, միայն վերականգնվող էներգառեսուրսների օգտագործումը մեզ դնում է առավել մեծ կախվածության մեջ մայր բնությունից, որն իր կամակորության աստիճանով թերեւս չի զիջում հարեւաններին: Համենայն դեպս, եթե վերջիններիս հետ ինչ որ քաղաքական խաղերը, հնարքները, փոխզիջումները հնարավոր են, ապա բնությունը այդպիսի խաղերը չի ընդունում ու շատ հաճախ խստագույնս պատժում է: Մի ակնթարթ պատկերացրեք «լրիվ մաքուր էներգետիկան» ներդրած մեր Հայաստանը այս տարվա հունվարյան կամ փետրվարյան որեւէ մի օր: Արեգակը գրեթե չի երեւում, հողմ չկա, կենսազանգված չկա (անասնապահության վիճակը հայտնի է բոլորին), իսկ ավանդականներից, որոնց շնորհիվ մի կերպ կայծկլտում էր կյանքը միայն մեր բնակարաններում, բայց ոչ գործարաններում կամ դպրոցներում, լրիվ հրաժարվել ենք: Ինչո՞վ, ասացեք խնդրեմ, կպահպանեինք այդ կայծկլտող կյանքը: Թե՞ ամբողջ հանրապետության համար ամառը «կպահեստավորեիք» արեգակի կամ հողմի էներգիան: Վերականգնվող աղբյուրների լայն օգտագործումն առանց ավանդական էներգաաղբյուրների «օգնության» ու էներգիայի կուտակման ու պահեստավորման հետ կապված լուրջ դժվարությունների հաղթահարման դժվար է պատկերացնել:

Միաժամանակ կողմնորոշումը դեպի վերականգնվող էներգառեսուրսները նույնքան կործանիչ է, որքան դեպի ավանդականը: Անհրաժեշտ է մշակված ու հիմնավորված համակցում, մի ճանապարհ, որով ընթանում են մեզանից շատ ավելի «անկախ» ու շատ ավելի «հարուստ» երկրները:

Վերականգնվող էներգառեսուրսները կարող են նեցուկ հանդիսանալ ավանդական էներգետիկային, բայց երբեք 100 տոկոսանոց այլընտրանք: Հետեւաբար, խոսքը գնում է այդ այսպես կոչված «ներդաշնակության» նպատակահարմար աստիճանի որոշման մասին: Բոլոր կամա կամ ակամա ջանքերը վերականգնվող էներգետիկան որպես «ունիվերսալ դեղամիջոց» ներկայացնելու ուղղությամբ, ինչպիսի գունավորում (կանաչ կամ այլ) էլ որ նրանք ունենան, հակագիտական են ու հակաժողովրդային: Մենք հեռու ենք հեղինակին անձնական վիրավորանք հասցնելու միտումներից, սակայն նրա կրքոտ ելույթները «կանաչների» դիրքերից հաճախ թողնում են չափազանց բացասական տպավորություն: Մենք նույնպես հասկանում ենք այդ նույն մայր բնության պաշտպանության անհրաժեշտությունը, սակայն ոչ մեր կիսամաղված ու կիսասոված երեխաների առողջության հաշվին: Մի դիպուկ արտահայտության մեջ ասվում է, որ «խեղդվողի համար կարեւոր չէ քաղցրահամ լճակում է խեղդվում, թե ծովում»:

Հեղինակը լավատես է նաեւ հանրապետության ջրային պաշարների, էներգապոտենցիալի օգտագործման հարցում, չնայած բերված տվյալները շատ ավելի լուրջ են ու սթափ: Կարեւոր է միայն նշել, որ Արաքս գետի վրա նախատեսվող 2 ՀԷԿ-ի կառուցումը եւ տեխնիկական դժվարությունների, եւ քաղաքական գործոնների պատճառով դժվար իրականացնելի խնդիրներ են: Մեր կարծիքով, չպետք է նաեւ այդչափ ոգեւորվել բազմաթիվ փոքր ՀԷԿ-երի (դրանց ընդհանուր թիվը հասնում է 370-380-ի) կառուցման հեռանկարով: Կարեւոր է միայն հիշել, որ այդ գետային ՀԷԿ-երը աշխատում են գարնան ու մասամբ աշնան ամիսներին:

Լ. Տ. ԴՈՒԼՈՅԱՆ
դոկտոր, պրոֆեսոր
Ռ.Ս. ԽԱՐԱՋՅԱՆ
տեխ. գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

digitised by A.R.A.R.@

Սպասելիքներ կան

Վերջին շրջանում սերտ հարաբերություններ են հաստատվել Իրանի եւ Ծոցի երկրների միջեւ եւ իրանա-եգիպտական հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղված օմանյան միջնորդությունը ընթանում է հաջողությամբ:

Քարենպաստ հող ունենալով արաբա-իրանական հարաբերությունների բարելավման համար, կողմերը չեն սպասի, որ շրջանի մյուս երկրները եւ ժողովուրդները միասնական վերաբերմունք դրսեւորեն շրջանային համագործակցության խնդրի նկատմամբ եւ ձեռնամուխ կլինեն շրջանում տեղական համագործակցության կառույցի ստեղծմանը այն ակնկալությամբ, որ դա ապագայում կարող է առանցք հանդիսանալ ամբողջ շրջանի համագործակցության համար: Պետք է ակնկալել, որ ինչպես արաբները, այնպես էլ պարսիկները կխուսափեն բարդացնել հարաբերություններն Իսրայելի հետ եւ այդ հարաբերությունների բարելավումը կկապեն արաբա-իսրայելական բանակցությունների արդյունքներից: Աշխարհում ընթացող լուրջ փոփոխություններն իրենց ճշտումներն են մտցնում այս բարդ հիմնահարցի կարգավորման ուղղությամբ տարվող աշխատանքներում: Իսրայելական կառավարություններն այլեւս մեծ հույսեր չեն կապում ԱՄՆ-ի հետ եւ կողմնորոշվում են դեպի հիմնահարցի կարգավորման երկկողմանի բանակցությունների ուղին: Մյուս կողմից, Պաղեստինյան տարբերակի հաջողությունը կարեւոր խաղաքարտ է Դամասկոսյան դաշինքի առանցքային երկիր հանդիսացող Եգիպտոսի համար՝ համոզելու ազգակիցներին վարվելու նույն կերպ: Եւ չեն սխալվում այն քաղաքական դիտորդները, որոնք արաբա-իսրայելական բանակցությունների հաջողությունը պայմանավորում են դամասկոսյան գործընթացով եւ Եգիպտոսի դերով:

Այս պայմաններում Հայաստանի քաղաքական ապագայի համար վճռորոշ կարող է լինել նրա իշխանությունների դիրքորոշումը վերոհիշյալ գործընթացների նկատմամբ: Ազատվելով բոլոր տեսակի պատրանքներից, մենք հերթական անգամ պետք է խոստովանենք, որ Հայաստանը միջինարեւելյան պետություն է եւ Միջին Արեւելքի նկատմամբ նրա ճիշտ քաղաքականությունը կարող է երաշխիքներ ստեղծել սեփական անվտանգության համար: Իրավիճակն այսօր իսկ պահանջում է հստակ վերաբերմունք մշակել իրադարձությունների նման ընթացքով զարգացման նկատմամբ:

Ընտրության համար երկու տարբերակ կա: Առաջինը կրավորական եւ սպասողական դիրքորոշումն է: Որդեգրելով նման դիրքորոշում, մենք ներկա պահին մեզ ապահովագրում ենք իրադարձությունների զարգացման անցանկալի ցնցումներից եւ չկանխատեսվող փորձություններից: Սակայն այդ կեցվածքով մենք զրկում ենք մեզ այն բոլոր լծակներից, որոնք կստեղծվեն շրջանում նոր աշխարհակարգի հաստատման հետեւանքով: Միջինարեւելյան մեր հարեւանները մեր կրավորականության դեպքում նոր աշխարհակարգի կառուցման ժամանակ ամենեւին հաշվի չեն նստի մեր շահերի հետ: Նման դիրքն, ի վերջո, փակուղու առաջ կկանգնեցնի եւ հավելյալ խնդիրներ կստեղծի հանրապետության համար:

Երկրորդը, ակտիվ քաղաքականությունն է եւ ակտիվ գործելակերպը: Մարդկության պատմությունը վկայում է գոյատեւել եւ գոյատեւում են այն պետությունները, որոնք կարողանում են ակտիվ ջանքերի շնորհիվ երաշխիքներ ստեղծել իրենց գոյության համար՝ ապահովելով պատմական ճկուն լծակներ մյուս երկրների հետ ունեցած իրենց հարաբերություններով:

Հայաստանն ունի բոլոր հնարավորություններն ակտիվ մասնակցություն բերելու շրջանում սկսվող նոր գործընթացին: Ներկա պահին նպաստավոր պայմաններ են ստեղծվել հայ-իրանական եւ հայ-արաբական կապերի զարգացման համար:

Իրանի հետ վերջին շփումները վկայում են, որ երկու երկրների միջեւ փոխըմբռնման կետերը անհամեմատ շատ են: Լուրջ սպասումներ կան Սիրիայի, Եգիպտոսի եւ Ծոցի երկրների հետ հաստատվելիք հարաբերություններից: Համարձակորեն կարելի է ասել, որ ոչ մի խոչընդոտ չկա այդ երկրների հետ սերտ հարաբերությունների հաստատման համար: Առանցքային բոլոր խնդիրների շուրջ Հայաստանի եւ այս երկրների ներկայացուցիչների տեսակետները համընկնում են: Կարելի է խորացնել այս թեման եւ մանրամասն նշել այս պետությունների հետ շահերի համընկնման բոլոր կետերը, սակայն դրանք ակնհայտ են եւ դրանց շուրջ լուրջ քննարկումներ են եղել մամուլում:

ԱՐՏԱԿ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ
Հայաստան-Միջին Արեւելք
վերլուծական բաժին

Եփրատի ջրատնտեսական յուրացումը

Ըստ Միջին Արեւելքի չափանիշների, Թուրքիան լավ ջրապահովված երկրներից է: Միայն նրա հարավային-կենտրոնական մասն է (Կոնիայի շրջակայքը) ստանում ավելի քիչ տեղումներ, քան անհրաժեշտ է կայուն գյուղատնտեսության համար: Մինչ 1960-ական թվականները ջրային պաշարների օգտագործումը Թուրքիայում կենտրոնացված էր բուն Անատոլիայում եւ արտահայտվում էր փոքր եւ միջին չափի ջրամբարների կառուցմամբ:

Անցած 25 տարիներին Թուրքիայում կտրուկ փոխվել է ջրատնտեսական զարգացման ուղղությունը: Հայացքն ուղղվեց դեպի արեւելք, Եփրատի եւ Տիգրիսի կողմը: Թուրքիայի կառավարությունը պաշտոնապես հայտարարեց, որ ջրատեխնիկական շինարարությունը երկրի արեւելքում նպատակ ունի զարգացնել այդ շրջանի տնտեսությունը, ինչի համար անհրաժեշտ է էլեկտրաէներգիա: Վերջինիս աղբյուր պետք է հանդիսանա հիմնականում Եփրատը: Այդ նպատակով Թուրքիայի կառավարությունը ստորագրեց նախնական պայմանագրեր մի շարք ազգային եւ արտասահմանյան ֆիրմաների հետ երկրում 27 ՀԷԿ-երի կառուցման համար: Թուրքիայի էներգետիկայի նախարարության տվյալների համաձայն, այդ ՀԷԿ-երի ընդհանուր հզորությունը կկազմի 2080 ՄՎտ, իսկ շահագործումը նախատեսվում է 1996 թ. (ՀԷԿ-երի մի մասը կկառուցվի ավելի շուտ): Ըստ որոշ տվյալների, ամբողջ շինարարությունը 2000 թ. կարժենա 21 մլրդ դոլլար:

Այս հսկայական ծրագրի հիմնական հանգույցներն են.

ա) Քեբանի (հայկական Կապանի) ջրահանգույցը: Սա Թուրքիայի արեւելքում հիդրոտեխնիկական շինարարության ծրագրի իրագործման հանգույցն է: Աշխատանքներն սկսվել են 1965 թ. եւ ավարտվել են 1974 թ.: Տարեկան արտադրվում է 1,24 մլրդ. կՎտ/ժ էլեկտրաէներգիա: Սկզբում նախատեսվում էր տեղադրել 4 էներգաբլոկ, որոնց թիվը հետագայում հասցվեց 8-ի:

բ) Կարակայայի ջրահանգույցը: Քեբանի (Կապանի) ՀԷԿ-ի կառուցումից հետո, նրանից 160 կմ Եփրատի հոսանքով ներքեւ, Էլյազիգից (հայկական Խարբերդ) արեւմուտք, Թուրքիայի կառավարության եւ արտասահմանյան ֆիրմաների կողմից 1977 թ. կեսերից Կարակայա վայրում սկսվեց ավելի հզոր մի ջրաէներգետիկ համալիրի կառուցումը: Այն ընդգրկում է արհեստական ջրամբար մոտ 150 կմ երկարությամբ, 6 էներգաբլոկ, պատնեշ (բարձրությունը 165 մ, ըստ այլ տվյալների 173 մ, կամարի երկարությունը 400 մ), շրջանցիկ թունելներ եւ այլն: 1988 թ. այս շինարարությունն ավարտվեց եւ սկսվեց Կարակայայի 1800 ՄՎտ հզորությամբ ՀԷԿ-ի շահագործումը: Սա Թուրքիայի խոշորագույն ՀԷԿ-ն է, որը կպահպանի իր առաջատար դիրքը մինչեւ Աթաթյուրք ՀԷԿ-ի շահագործումը: Վերջինս այժմ կառուցվում է Եփրատի վրա նրա հոսանքով ավելի ներքեւ եւ նախատեսվում է ունենալ 2400 ՄՎտ հզորություն (8 տուրբին):

գ) Աթաթյուրք ջրահանգույցը: Շինարարությունն սկսվել է 1984 թ., գտնվում է Շանլըուրֆա քաղաքից 67 կմ դեպի հյուսիս-արեւելք: Պատնեշի կառուցումը հնարավորություն կտա ավելացնել ոռոգվող հողերի մակերեսը մինչեւ 874 հազար հա, իսկ ՀԷԿ-ը տարեկան կարտադրի 8,1 մլրդ կՎտ/ժ էլեկտրաէներգիա: Պատնեշի նախագծային բարձրությունը 179 մ է (ըստ այլ տվյալների 184 մ), լայնությունը 15 մ: Ըստ հաշվարկների, գետային հոսքը կնվազի առնվազն 500 մ խոր./վրկ: Հոսքի այդպիսի նվազեցումը լրացնելու համար նախատեսվում է կառուցել 2 հազար կմ երկարությամբ ջրատար Ջեյխուն եւ Սեյխուն գետերից դեպի Եփրատ, օրական 7 մլն խոր. մ. ջուր տեղափոխելու համար: Պատնեշի կառուցման համար նախատեսվում է օգտագործել 85 մլն խոր. մ. ապար, ջրամբարի հայելու մակերեսը կկազմի 817 քառ. կմ, ծավալը 48 մլրդ. խոր. մ. ջուր (սրանից կօգտագործվի 19 մլրդ. խոր. մ.-ը): Ամբողջ նախագծի իրագործումը, որը պետք է ավարտվի 1992 թ. վերջին - 1993 թ. սկզբին, գնահատվում է 4 մլրդ. դոլլար:

Չպետք է մոռանալ, որ բացի տնտեսականից, Եփրատի շահագործումն ունի նաեւ սոցիալական եւ քաղաքական նշանակություն:

Եփրատի ջրատնտեսական յուրացումը Թուրքիան դիտում է որպես ճնշման միջոց Իրաքի եւ հատկապես Սիրիայի նկատմամբ, մանավանդ վերջինիս հետ ունեցած տարածքային հարցում. խոսքը գնում է Սիրիայի պահանջատիրությանը Հաթայի մարզի նկատմամբ (դա Ալեքսանդրեթի շրջակայքն է) եւ քրդական ապստամբներին օգնություն տրամադրելու մասին:

Եփրատի տարեկան հոսքի կրճատումը 32 կմ-ից մինչեւ 20 կմ խոր.-ը աղետալի կլինի Սիրիայի գյուղատնտեսական, արդյունաբերական եւ կենցաղային ջրամատակարարման համար: Իրաքում տարեկան օգտագործվող Եփրատի ջրի հոսքի կրճատումը 13 խոր. կմ-ից մինչեւ 11 խոր. կմ-ը նա կարող է համալրել Տիգրիսի ջրերով: Բայց այստեղ էլ դեպի Իրաք հոսող ջրերի ծավալը Թուրքիան մտադիր է նվազեցնել, տեղափոխելով նրա ջրերի մի մասը Եփրատ:

Եփրատի ջրային պաշարների օգտագործումը սերտորեն կապված է քրդական եւ հայկական հիմնահարցերի հետ: Ասենք միայն, որ Արեւելյան Անատոլիայի զարգացումը կփոխի տարածաշրջանի ազգագրական վիճակը, կթուլացնի քրդական շարժումը եւ շատ կդժվարացնի հայկական հարցի լուծումը:

ՎԻՏԱԼԻ ԽԱԼԱՏՈՎ
աշխարհագրության թեկնածու

ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության եւ Ակումբների համատեղ ժողով

1992 թ. ապրիլի 5-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցության ակումբների վարչությունների եւ ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության համատեղ նիստ, պատգամավորական խմբակցության մի խումբ անդամների մասնակցությամբ:

Ժողովը ընդամենը մեկ ձեռնպահ ձայնով վստահություն հայտնելով ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության շուրջ երկամյա գործունեությանը, որոշեց դիմել վարչությանը՝ վերլուծել կուսակցության ակումբների, միջակումբային կապերի, անդամների որակական կազմի, հանրապետության տարբեր շրջաններում նոր ակումբներ ստեղծելու հետ կապված հարցերը, միաժամանակ պահանջեց Հանրապետական վարչության անդամների եւ պատգամավորական խմբակցության անդամների մասնակցությամբ պարբերաբար գումարել համատեղ ժողովներ, տեղերում կազմակերպել լուսաբանական ասուլիսներ հանրապետության կյանքի հետ կապված հրատապ հարցերի, ընդունվող նոր օրենքների եւ դրանց կիրարկման վիճակի շուրջ: Պահանջվեց նաեւ, որ «Ազգ» թերթը առավել լայն անդրադառնա շրջանների կյանքին, իսկ Գյումրիի, Դիլիջանի, Եղեգնաձորի եւ այլ ակումբների ներկայացուցիչները բողոքեցին թերթի քիչ քանակությամբ առաքման փաստի համար:

Ժողովում ելույթ ունեցան կուսակցության Հանրապետական վարչության նախագահ Ռ. Միրզախանյանը, ԳԽ պատգամավորներ՝ Հանրապետական վարչության անդամներ Վ. Խաչատրյանը եւ Մ. Սահակյանը: Առաջինը ներկայացրեց վարչության անցած երկու ամիսների գործունեությունը, անդրադառնալով նաեւ վերջերս Էջմիածին, Մասիս, Կիրովական եւ Ստեփանավան կատարած քննական այցի արդյունքներին, երկրորդը՝ ՀՌԱԿ ակումբների շրջանային կարգով վերադասավորման, ՀՌԱԿ պլատֆորմի դրույթների գործնականացման ուղիների եւ ընդհանրապես վերակազմակերպչական աշխատանքների անհրաժեշտության մասին: Իսկ Մ. Սահակյանը վերլուծեց հանրապետության տնտեսական-սոցիալական կյանքում տեղի ունեցող խոր գործընթացները, ապապետականացման հետ կապված հարցերը, առաջարկեց կուսակցության եւ համակիր շրջանակի գործարար ու ձեռներեց մարդկանց միջեւ ստեղծել հորիզոնական կապ:

Ակումբների ներկայացուցիչների կողմից քննական ու գործնական ոգով եղան բազմաթիվ ելույթներ: Որոշվեց առնվազն ամիսը մեկ կազմակերպել նման հանդիպումներ ոչ միայն Երեւանում, այլեւ շրջաններում: Արծարծվեցին նաեւ կազմակերպչական հարցեր, որոնց շուտափույթ լուծումը հանձնարարվեց Հանրապետական վարչությանը:

... Իսկ սայլը տեղից չի շարժվում

Տարիներ շարունակ, մանավանդ վերջերս, չեն նվազում Հայաստանի բնական պաշարների արտահանման, արժույթային հոսքի աղբյուրներ ունենալու մասին խոսակցությունները: Մասնավորապես, տարբեր առիթներով բազմիցս արծարծվել եւ արծարծվում է հանրապետության հանքային ջրերը արտահանելու խնդիրը: Մի շարք տեխնիկական, վարչական, բայց հիմնականում բյուրոկրատական արգելքների պատճառով նախորդ կառավարությունների օրոք կարծես թե հիմնավորապես ձախողվել է Հայաստանում պլաստիկ շշերի արտադրություն հիմնելու, հանքային ջրերի մեծաքանակ արտահանման Սփյուռքից ստացված առաջարկությունների իրականացումը:

Բնավ չանտեսելով առկա տեխնիկական բարդությունները եւ լուծումները թողնելով մասնագետներին, նշենք միայն, որ հապաղումը այս հարցում միլիոնների կորուստի է հավասար: Մենք կորցնում ենք ոչ միայն սպառման մեր ավանդական շուկան (ԽՍՀՄ-ի հանքային ջրերի արտադրության 15 տոկոսը), այլեւ հնարավորին չափ արագ համաշխարհային շուկա մտնելու հնարավորությունները:

Ինչպես վկայում է ֆրանսիական «Le Point» հանդեսը (7-13 մարտ. 1992), մասնավորապես եվրոպական շուկայում շշերով հանքային ջրի սպառումը միջին հաշվով աճում է 15 տոկոսով: Հինգ տարվա ընթացքում (1985-1990) հանքային ջրերի վաճառքը կտրուկ աճել է Իտալիայում (87 տոկոս), Իսպանիայում (85 տոկոս), Բելգիայում (53 տոկոս) եւ Նիդեռլանդներում (64 տոկոս): Փորձագետներից մեկը նշում է. «Մինչ օրս հանքային ջրի սեր ունեցող երկրները նրանք էին, որտեղ սիրում էին խմել նաեւ ծորակի ջուր: Բրիտանացիները, որոնք իրենց ծարավը հագեցնում են ավելի հաճախ թեյով կամ սրճով, ինչպես նաեւ գարեջրի սիրահար հյուսիսաբնակները, չունեն «ջրի ավանդույթ»: Բայց նրանք էլ նույն տեղն են հասնելու: Առողջության խնդիր է»:

Պատահական չէ, որ այսօր Եվրոպայում երեք հզոր արդյունաբերական ընկերություններ միլիարդներ են նետում ճակատամարտի դաշտ ֆրանսիական «Perrier» եւ «Volvic» հանքային ջրերի արտադրության մենաշնորհի համար: Ավելացնենք նաեւ, որ, նույն հանդեսի վկայությամբ, այդ թանկարժեք շշերի վաճառքից ստացվող եկամուտը երբեմն հասնում է 17 տոկոսի, սննդի արդյունաբերությունից ստացվող 10 տոկոսի դիմաց:

Հանքային ջրերի սպառումը աճում է մեծ արագությամբ: Երբ 1984 թվականին վաճառվում էր 282 միլիոն շիշ «Volvic», ապա այժմ տարեկան վաճառվում է 700 միլիոն: Համեմատության համար նշենք, որ Հայաստանում 1985 թվականին արտադրվել է ընդամենը մոտ 296 միլիոն շիշ հանքային ջուր:

Հանքային ջրի համար մղվող այս ճակատամարտում ամեն ինչ չէ, որ նման է «նավթային պատերազմներին»: Բանն այն է, որ հանքային ջրերը խելացի օգտագործելու դեպքում դրանք ունեն վերականգնվելու հատկություններ: Օրինակ, աշխարհահռչակ «Evian»-ի վերականգնման շրջանը հավասար է 15 տարու:

Ֆրանսիան դարձել է հանքային ջրերի համար մեկ արտահանողը: Տարեկան արտադրվող 5,4 միլիարդ շշից արտահանվում է 1,1 միլիարդը, երկու անգամ ավելի շատ, քան 1985 թվականին:

Մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում նաեւ հանքային ջրերի տարեկան սպառումը ըստ շնչի: 1990 թվականի տվյալներով, Իտալիայում այդ սպառումը հասել է 94 լիտրի, 1985-1990 թվականներին աճելով 87 տոկոսով: Բելգիայում համապատասխանաբար կազմել է 87 լիտր, աճը 53 տոկոս, Գերմանիայում 85 լիտր, 46 տոկոս, Ֆրանսիայում 76 լիտր, 33 տոկոս, Իսպանիայում 50 լիտր, 85 տոկոս: Ինչպես նշվեց, ամենաքիչը հանքային ջուր են սպառում Մեծ Բրիտանիայի բնակիչները՝ ընդամենը 7 լիտր, փոխարենը, նշված հինգ տարիների ընթացքում աճը կազմել է 150 տոկոս:

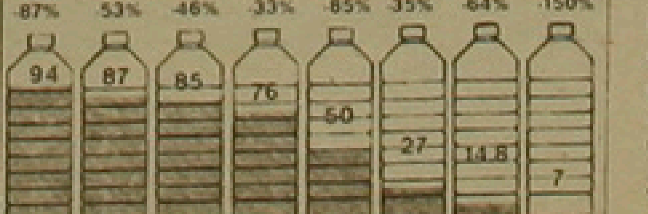

Վերոհիշյալ տվյալները վկայում են, որ արագ գործելու դեպքում մենք նույնպես կարող ենք մեր թեկուզ ոչ մեծ, բայց հաստատուն տեղն ունենալ հանքային ջրերի միջազգային շուկայում: Կարող ենք, բայց առայժմ սայլը տեղից չի շարժվում:

ԳԱՐԻԿ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ

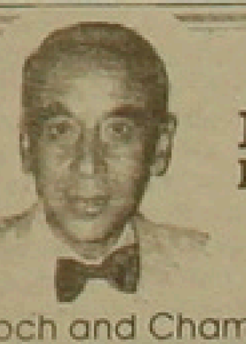

FOR RENT
Furnished studios
in Paris

Ave Foch and Champs-Elysées areas

ՎԱՐՁՈՒ
Կահաւորուած սթիւտիոներ
Փարիզի մէջ
Ֆոշ Մայր եւ Շան զ'Էլիզէի
թաղամասերը

Rent: $1200 a month
(same price 1,2 or 3 weeks)

Վարձք $1200 ամիսը,
(1, 2 կամ 3 շաբաթուան
համար նոյն գինը)

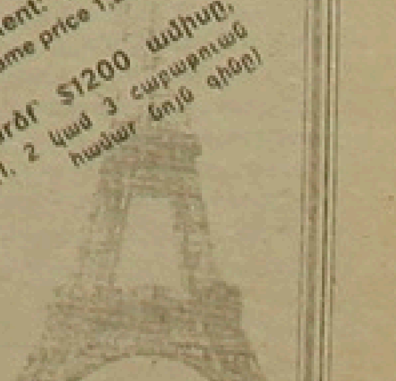

For Reservations:
Raymond Yezeguelian

34, Ave des Champs-Elysées, 75008 Paris Tél : (331) 43.59.65.81, Fax : (331) 40.74.08.59

digitised by A.R.A.R.@

Նախկին ԽՍՀՄ-ի միջուկային տեխնիկայի եւ տեխնոլոգիաների առաջատար գիտական կենտրոններից է Մոսկվայի էներգետիկական տեխնոլոգիաների գիտահետազոտական կոնստրուկտորային ինստիտուտը: Նրա գլխավոր կոնստրուկտոր եւ տնօրեն Եւգենի Ադամովը այդ բնագավառի խորագույն մասնագետներից է: Ատոմային էներգետիկայի, ԱԷԿ-ների անվտանգության մասին նրա մտքերն այսօր ավելի քան հետաքրքրական են:

Ատոմային էլեկտրակայանների անվտանգությունը քաղաքական ասպարեզում սուր առճակատումների տեղիք տվող ցավոտ հարց է: Ատոմային էներգետիկայի հիմնահարցերը գիտատեխնիկական ոլորտից տեղափոխվել են սոցիալական ոլորտ: Այդ պատճառով, պրոֆեսոր Ադամովի կարծիքով, լավը վատից զատելու, խառնաշփոթ հիմնահարցում պարզություն մտցնելու ժամանակն է:

Չեռնոբիլյան վթար կարող է լինել ցանկացած ԱԷԿ-ում

«Երբ ես որոշելու լինեի, թե վնասակար արտադրություններից առաջին հերթին որոնք է պետք փակել, անկեղծորեն խոստովանեց պրոֆեսորը, *ԱԷԿ-ներն ամենեւին էլ առաջին շարքերում չէին լինի»:*

Հաջորդ այն հարցին, թե կարելի է արդյոք վթար առաջացնել կառավարման վահանակից, հետեւեց տագնապալի պատասխանը. դրա համար բարձր մասնագիտացում պետք էլ չէ, բավական են եւ միջին որակավորմամբ ինժեներների գիտելիքները:

Հեղինակավոր մասնագետի պատասխանը ստիպում է ավելի լուրջ մտածել այս հարցի մասին: Այսօր հասարակությունն այնքան անկայուն է, սոցիալական մթնոլորտն այնքան պայթյունավտանգ, որ բերված վարկածային իրադրությունը կարող է եւ իրականի վերածվել: Կարիք կա՞ հիշեցնել, որ որոշ շրջաններում ամենաիսկական պատերազմ է: Ենթադրենք, հանցագործների մի խումբ, ինչ դիմակի տակ էլ թաքնված լինի, որի կազմում գրագետ մասնագետ կա, գրավի կայանը: Կամ էլ ահաբեկչի պատասխանատու աշխատակիցներից մեկին: Սա ֆանտազիա չէ: Որոշ ԱԷԿ-ներ արդեն եղել են շրջափակման մեջ, ըստ որում, ցուցարարները որոշ դեպքերում իրենց բավականաչափ նախահարձակ են դրսեւորել՝ նույնիսկ կայաններից մեկի տնօրենի վրա աղյուսներ են նետել: Այստեղ արդեն ահաբեկիչներ էլ պետք չեն, ծայր աստիճան լարված օպերատորը նորմալ աշխատել չի կարող: Խոսելով այդպիսի վտանգի մասին, պրոֆեսոր Ադամովը անմիջապես հանգստացրեց մեզ. *«Կարծում եմ, մեր ենթադրությունները ավելի շատ տեսական են, իրականում վթար կազմակերպելը գրեթե անհնարին է»:*

Կան շատ տեխնիկական կազմակերպական միջոցներ ԱԷԿ-ների պաշտպանության համար: Դրանց մի մասը մասնավորապես երաշխավորում է, որ սպասարկող անձնակազմ մուտք չգործեն հոգեպես անհավասարակշռված մարդիկ: Դրանից բացի, ատոմային օբյեկտների պաշտպանության մակարդակն անհամեմատ բարձր է, քան վտանգավոր տեխնիկայի այլ բնագավառներում: Բայց չի կարելի կարծել, թե ռեակտորը եռացող ինքնաեռի նման մի բան է: Դա մի սարք է, որի մեջ կենտրոնացված է ահռելի էներգիա: Նրա հետ խաղալ չի կարելի:

Այդպիսի «խաղերի» թվում Ադամովը նշեց «կանաչների» եւ քաղաքական նախաբեմ ելած ազգային քաղաքական ուժերի գործողությունները: Հիմա կարծես թե մի քիչ հանգստացել են: Դա բացատրելի է, ժամանակին «Փակել ԱԷԿ-ը» կարգախոսը շատերն օգտագործում էին պարզապես ժողովրդականություն ձեռք բերելու եւ ուշադրության կենտրոնում լինելու համար: Այն ժամանակաշրջանը, երբ բոլոր միջոցներն էլ լավ են, դեռեւս չի վերջացել, բայց շահարկումների ալիքը կարծես թուլանալու միտում ունի, եւ այժմ քաղաքական գործիչները զբաղվում են իրենց գործով:

Պոպուլիստական հայտարարություններին փոխարինելու է գալիս սթափ հաշվարկը: Հայաստանի ղեկավարությունը արդեն դիմել է ատոմային էներգետիկայի եւ արդյունաբերության նախարարությանը կանգնեցված ԱԷԿ-ը վերագործարկելու խնդրանքով: Ճիշտ է, նրանք առաջարկել են միայն ժամանակավորապես աշխատեցնել բլոկները: Դա անհեռատեսական եւ անլուրջ է. ԱԷԿ-ը ինքնաեռ չէ, որ ջուր եռացնես, թեյ խմես ու անջատես... Կայանի ինչպես գործարկումը, այնպես էլ սառեցումը բարդագույն տեխնիկական գործընթացներ են: Բայց ինքը փաստը ցուցադրական է: Իմիջիայլոց, այն միակը չէ, այնպես որ խոսքը գնում է միտումի մասին: Որպես օրինակ կարելի է բերել Իգնալինյան ԱԷԿ-ը Լիտվայում, որի շինարարությունը անվտանգության նպատակներով կանգնեցվել էր: Երբ առաջ ԱԷԿ-ների անվտանգությունն ընդունում էին անվերապահորեն, ապա այժմ բոլորովին չեն հավատում դրան: Իսկ իրականությունն ինչ-որ տեղ մեջտեղում է: Ահա Մեծ Բրիտանիայի Ատոմային էներգետիկայի վարչության վստահության եւ անվտանգության տնօրինության ղեկավար Ջոն Թայրորի կարծիքը. *«Մինչեւ РБМК տիպի ռեակտորի վթարը (իսկ Չեռնոբիլում հենց այդպիսին հոսս գնեց)՝ դրանք չէին համապատասխանում Արեւմուտքում ընդունված անվտանգության չափանիշներին: Բայց հետո իրականացվեց նորացման լուրջ ծրագիր եւ հիմա չեռնոբիլյան տիպի աղետը բացառվում է»:*

Իսկ ուղղակի տրված այն հարցին, թե թույլ կտա՞ր արդյոք Ջոն Թայրորը այդպիսի ռեակտորների շահագործումը իրենց մոտ՝ Մեծ Բրիտանիայում, անգլիացին երկար դադարից հետո ասաց. *«Ոչ: Մեր կայանները չեն համապատասխանում արեւմտյան չափանիշներին: Բայց նույնը կարելի է ասել ոչ միայն խորհրդային, այլեւ 60–70-ական թվականներին կառուցված ցանկացած ռեակտորի մասին: Ձեր օպերատորների մասնագիտացման մակարդակն ավելի ցածր չէ, քան մեր օպերատորներինը: Բայց պետք է փոխել մարդկանց հոգեբանությունը, հասնել նրան, որ ցանկացած մանրուք արվի ճշտապահորեն եւ նորմատիվներին համապատասխան: Այդպիսի վերաբերմունքը տառացիորեն պետք է դառնա բնազդային»:*

Այժմ նախկին Միության նախկին հանրապետությունները բաժանում են ունեցվածքը: Եւ այստեղ ամբողջ ակնհայտությամբ ծագում է երեք հիմնական հարց: Յոլա կգնա՞նք մենք առանց ատոմային էներգետիկայի: Երբ ոչ, կարո՞ղ են արդյոք անկախ պետությունները հաճախ են լսվում նոր ատոմակայաններ կառուցելու գաղափարը պաշտպանող ձայներ: Իսկ նախկին ԽՍՀՄ-ում հակամիջուկային տրամադրությունների պատճառով սառեցված են 100 միլիոն կիլովատից ավել ընդհանուր հզորությամբ էներգաբլոկներ: Դա, իմիջիայլոց, երկուսուկես անգամ ավել է արդեն շարքից դուրս եկած էներգետիկական սարքավորումների հզորությունից: Դրանք վաղուց պետք է դեն նետվեին, բայց նրանք աշխատում են, որովհետեւ փոխարինող չկա: ԱԷԿ-ները փակելու կոչ անողներից ոչ ոք չի համարձակվում մարդկանց ասել, դուք ապրելու եք ավելի վատ, քան այժմ:

Առայժմ ատոմային էներգետիկան այլընտրանք չունի: Հիդրոէլեկտրակայաննե՞րը: Դրանց կառուցումով տարված մենք խորտակեցինք այնպիսի տարածքներ, որ կտեղավորվեր Ֆրանսիան մի քանի փոքր պետությունների հետ միասին: Բացի դրանից, ամենուրեք հիդրոպաշարներ չկան: Ածուխով աշխատող ՋԷԿ-երը էկոլոգիական ռումբեր են: Նրանք օդ են արտանետում մոխիր եւ ծայրահեղ վտանգավոր ազոտի եւ ծծումբի օքսիդներ:

Պետք է ազատվել պատրանքներից, թե մենք կապրենք առանց ԱԷԿ-ների, եւ դրանց լրիվ անվտանգության մասին արվող առարկություններ չընդունող հայտարարություններից: Ընդհանրապես անվտանգ տեխնիկա գոյություն չունի: Ամերիկայում, Միդլպորտի քիմիական գործարանի վթարը 2500 մարդկային կյանք տարավ, 50 հազար բնակիչներ լուրջ թունավորվեցին, 200 հազար մարդ էվակուացվեց: Համարյա նույնքան տուժեցին Բհոպալի (Հնդկաստան) գործարանի վթարից: Այնպես որ, միջուկային էներգետիկան դեռեւս մեր ժամանակների ամենա«հրեշավորը» չէ: Վտանգավո՞ր է: Անշուշտ: Բայց երբ չլինի վերեւից ուժային ճնշումը, ինչպես դա առաջ էր, եւ երբ էներգետիկները կարողանան պայմանավորվել հասարակության հետ վտանգի ընդունելի մակարդակի կապակցությամբ, հարցերը կվերանան: Ամերիկացիները, օրինակ, ստացան

զարգացնել այն ինքնուրույն: Եւ վերջապես, կհաղթահարե՞նք արդյոք չեռնոբիլյան սինդրոմը: Առաջին հարցին զարգացած երկրներում արդեն պատասխանել են. մոտակա հինգ տարիներին աշխարհում նախատեսվում է գործարկել մոտ 60 նոր էներգաբլոկ:

Նույնիսկ Շվեդիայում, որտեղ էներգաբլոկների սառեցումը նախատեսվում է արդեն 1995-ին, ավելի համաձայնություն վտանգի մակարդակի, այսպես արտահայտված, ցուցանիշով. տարեկան 10 վթար մեկ ռեակտորի համար: Ինչի՞ հետ է դա կարելի համեմատել: Օրինակ, մարդը կարող է զոհվել նրանից, որ նրա տան վրա կարող է ընկնել մետեորիտ, բայց դրա հավանականությունն այնքան չնչին է, որ ոչ ոք դրա մասին լրջորեն չի մտածում: Կարո՞ղ ենք մենք արդյոք հասնել այդպիսի մակարդակի: Այո, կարող ենք, դեռ ավելին, այդ չափանիշը դեռ երկու տարի առաջ մտցվեց ԱԷԿ-ների անվտանգության հիմնական դրույթների շարքը:

...Ֆինլանդիայում, «Լովիզա» ատոմակայանում երկար տարիների ընթացքում եղել է «կանաչների» ընդամենը մեկ ցույց, այն էլ տեղի բնակիչներն անմիջապես ցրել են: Մարդիկ ապրում են էկոլոգիապես մաքուր շրջանում, վստահում են կայանի աշխատանքի մասին իրենց տրված տեղեկատվությունների անաչառությանը: Իմիջիայլոց, «Լովիզա»-ն սարքավորված է խորհրդային ռեակտորներով, բայց... արտադրության կուլտուրան, տեխնոլոգիական կարգապահությունը մի գլուխ բարձր են: Ճապոնիայում ԱԷԿ-ները կառուցվում են քաղաքի սահմանագծից կես կիլոմետր հեռավորության վրա, եւ ոչ ոք չի բողոքում: Գրեթե բոլոր ճապոնական ԱԷԿ-ները գտնվում են արգելանոցների եւ հանգստի գոտիների տարածքներում, դրանց հարեւանությամբ լողափեր են, մարզական համալիրներ: Ահա թե ինչպես է լինում, երբ մարդկանց հետ պահմտոցի չեն խաղում, երբ կայանները կառուցում են ժողովրդի համաձայնությամբ:

Ըստ երեւույթին, ատոմագետները նույնպես պետք է «գնան ժողովրդի մեջ» ոչ թե տեխնիկական փաստարկներով, որոնք չպատրաստված մարդու համար չինական այբուբեն են, այլ տնտեսական հաշվարկներով: Տեղական իշխանություններին պետք է ասել, ուզո՞ւմ եք ձեր շրջանի բնակիչները գորշ ու անբովանդակ կյանքով ապրել՝ ստանալով խղճուկ էներգետիկական բաժին, հրաժարվեք ԱԷԿ-ից: Ուզո՞ւմ եք ապրել բարեկեցիկ մարդկանց նման, հրավիրեք փորձագետների, ուսումնասիրեք նախագիծը:

Եւս մեկ կարեւոր հարց, որ բարձրացրեց պրոֆեսոր Ադամովը. կարո՞ղ է արդյոք յուրաքանչյուր արդեն անկախ հանրապետություն առանձին վերցրած զարգացնել ատոմային էներգետիկան: Իհարկե ոչ: Ռուսաստանից բացի, ոչ մի այլ հանրապետություն չունի այդպիսի գիտական, տեխնիկական եւ արդյունաբերական ներուժ: Եւ այն գաղափարը, դուք կառուցում եք ԱԷԿ-ը, իսկ մենք ձեզնից գնում ենք էներգիա՝ այժմ այնքան էլ իրատեսական չէ: Նշանակում է, ելքը միակն է. հայտարարված անկախությունից անկախ, պետք է բոլորը միասին լրջորեն մտածեն ինչպես պահպանել բնագավառը, որի քայքայումը մեզ բոլորիս ավելի աղքատ կդարձնի: ■

Իսպանիայի թագավորը ներողություն է խնդրում հրեաներից

1492 թ. հուլիսի 31-ին Իսպանիայի թագուհի Իզաբել Կաստիլացու հրովարտակով իսպանական բազմահազար հրեաներ, որոնք հինգ հարյուր տարուց ավելի բնակվում էին Իսպանիայում (ոմանց կարծիքով, նույնիսկ շատ ավելի առաջ՝ Սողոմոնի տաճարի առաջին ավերման ժամանակներից, 586 թ. Ք.ա.), վայելում քրիստոնյա թագավորների եւ արաբ խալիֆների բարեհաճությունը եւ ծաղկեցնում երկիրը՝ առաջ գնալով շատ ասպարեզներում, նույնիսկ ձեռք բերելով ազնվականական տիտղոսներ, վտարվեցին երկրից, որ իրենց նույնքան հարազատ էր եւ որի կորուստը նույնքան սգացին, որքան Ավետյաց երկրինը: Գերագույն Դատաստանությունը նրանց առաջ պայման էր դրել կամ կրոնափոխ լինել, կամ հեռանալ: Հրեաների մի մասը փախավ Մարոկկո, մյուսները Արեւելք, դեպի Թուրքիա, ուր նրանց գրկաբաց ընդունեց սուլթան Բայազետ երկրորդը: Մեկնեցին նաեւ Իտալիա, Ֆրանսիա եւ այլուր: Կային նաեւ այնպիսիք, որոնք հավատափոխ եղան եւ մնացին երկրում: Սրանք այսօր վերագտնում են իրենց ինքնությունը:

Ուղիղ հինգ դար հետո, Իսպանիայի այսօրվա թագավոր դոն Խուան Կառլոս դե Բուրբոն ի Բուրբոնը, Ֆերդինանդ Արագոնցու եւ Իզաբել Կաստիլացու հետնորդը, մարտի 31-ին հատուկ այդ առիթով Իսպանիա ժամանած Իսրայելի նախագահ Խաիմ Հերցոգի հետ այցելեցին Մադրիդի սինագոգը, ուր ծխակատարություն էր մատուցվում ի հիշատակ 1492-ի արտաքսվածների: Իսպանիայի թագավորը ներողություն խնդրեց հրեաների առաջ իր հեռավոր նախնիների արարքի համար: Մինչ այդ նման մի քայլ արել էր Գերմանիայի կանցլեր Վիլլի Բրանդտը Վարշավայում, հրեաների նկատմամբ մեղքի զգացումով լցված:

1492-ի արտաքսումը հրեաների համար պատմության երեք ողբերգություններից մեկն է համարվում, 70 թ. Տիտոսի կողմից Սողոմոնի տաճարի ավերումից եւ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում հրեական ջարդերից հետո:

Ավելացնենք, որ աշխարհում այլ ժողովուրդների նկատմամբ նույնպես անիրավություններ եւ ջարդեր են կատարվել, սակայն դեռեւս ոչ մեկի առաջ ոչ ոք ներողություն չի խնդրել: ■

Հրամանատարների կռիվը

Ինքնին արդեն բավականին բարդ աֆղանական քաղաքական խաղը լույս աշխարհ հանեց նոր մի բարդացում, մոջահեդների կողմից երկրի երկրորդ քաղաք Մազար-է Շարիֆի առումից հետո: Շաբաթներ շարունակ պաշարելուց հետո, «Փանշիրի առյուծ» Ահմադ Շահ Մասուդի զորքերը վերջիվերջո կարողացան թափանցել հյուսիսային Բալխ գավառի մայրաքաղաքը, որը վիթխարի ստրատեգիական կարեւորություն ունի Քաբուլի իշխանությունների համար, քանի որ այն վերահսկում է նախկին Խ. Միության հետ կապը: Արդ, փոխանակ կատաղիորեն պաշտպանելու քաղաքն այնտեղ ներխուժած ապստամբներից, կառավարական զորքերի պարագլուխները վճռում էին, թե ինչպես բաժանեն քաղաքը մոջահեդների հետ, որոնք պատկանում են ցեղային առանձնահատկությունների վրա հիմնված տարբեր խմբերի: Ուզբեկներն ու տաջիկները բանակցություններ են վարում Մասուդի մարդկանց հետ, վերջինս նույնպես տաջիկ է եւ անդամ «Ջամիաթ-է իսլամի» «չափավոր» ապստամբական խմբակցության: Մինչդեռ փուշտուն զինյալները, որ Աֆղանստանում իշխող ցեղն է, չնայած մոտ են կենտրոնական իշխանություններին, այնուամենայնիվ համաձայնվել են իրենց հերթին խոսել մեծամասամբ փուշտուն մարտիկներից կազմված «Հեզբ-է իսլամի» արմատական կուսակցության պարագլուխների հետ: Այս նոր իրավիճակը նոր հարաբերակցություն կստեղծի Նաջիբուլլայի հնարավոր հրաժարականից հետո: Սակայն նույնիսկ եթե Աֆղանստանի նախագահը հեռանա, ինչպես որ հասկացնել էր տվել վերջերս

Հրամանատար Ահմադ Շահ Մասուդ

ՄԱԿ-ի հատուկ բանագնաց հայազգի Բենոն Սեւանին, Միացյալ ազգերին այդքան ցանկալի ժամանակավոր կառավարությունը ցնորք է թվում, ապստամբների խիստ անմիաբանության պատճառով: ■

digitised by A.R.A.R.@

Ռուսաստանի դատախազությունը շարունակում է ֆինանսական չարաշահումների վերաբերյալ գործի քննությունը: Օրինակ՝ ԽՄԿԿ-ի կողմից միջազգային կոմունիստական շարժման ֆինանսավորումը:

Կուսակցության փողերը.

որտե՞ղ են դրանք

1981 թ.-ից ֆինանսական օգնություն է ցուցաբերվել բոլոր աշխարհամասերի 98 կուսակցությունների եւ շարժումների: Հաճախ ԽՄԿԿ-ն միաժամանակ բավարարում էր միեւնույն երկրի մի քանի քաղաքական կազմակերպությունների: Օրինակ, Չիլիում փողը բաժանվում էր կոմունիստական, բանվորա-գյուղացիական, սոցիալիստական եւ ռադիկալ կուսակցությունների միջեւ: Լինում էին եւ անհեթեթություններ: Այսպես, մի անգամ ԽՄԿԿ ԿԿ-ի քաղբյուրոյի որոշմամբ մի քանի տասնյակ հազար դոլլար է զոհաբերվել «իրանական ժողովրդի ֆիդայիներին»: Ովքե՞ր են դրանք եւ ինչի՞ համար է հանկարծ ԽՄԿԿ-ն որոշել նրանց օգնել՝ ենթադրելն անգամ դժվար է: Որպեսզի պատկերվի «կոմունիզմի գաղափարների մարտիկների» բարեկեցությունը:

Արեւելյան Եւրոպայի կուսակցությունների եւ ԽՄԿԿ-ից հավաքված անդամավճարների հաշվին ստեղծվել է հատուկ միջազգային ֆոնդ: Ճիշտ է, սոցերկրների մասնակցությունը ֆոնդին խորհրդանշական էր՝ մոտ 2.5 միլիոն դոլլար: Սակայն դրա փոխարեն ԽՄԿԿ-ն գործում էր իրեն հատուկ ողջ թափով՝ նրա ներդրած գումարը գերազանցում էր 20 միլիոն դոլլարը: Այդ փողերը քաղբյուրոյի որոշմամբ հանվում էին Պետբանկից եւ փոխանցվում Արտէկոնբանկի «Թիվ 1 հատուկ հաշվին»: Իսկ հետո «եղբայր կուսակցությունների եւ շարժումների» ղեկավարները Մոսկվա էին ուղարկում մոտավորապես այսպիսի բովանդակությամբ հուզիչ նամակներ.

«Թանկագին ընկերներ: Մեր կուսակցությունը ֆինանսական ծանր կացության առաջ է կանգնած (իսկ այդ կացությունը շարունակվում էր տասնամյակներ), եւ մենք խնդրում ենք ձեզ հասկանալ...»: Հետո խնդրանքը՝ հիմնավորվում էր: Երբեմն բավականին անսպասելի փաստարկներ էին բերվում. ԱՄՆ-ի կոմկուսի գլխավոր քարտուղար Հեսս Հոլլ. «Հաշվի առնելով քաղաքական իրադարձությունների շրջադարձի հասնելու աննախադեպ հնարավորությունը, խնդրում եմ հասկանալ...». Սալվադորի կոմկուսի գլխավոր քարտուղարը. «Մեր զինված ուժերի քանակի աճի, պարտիզանական ջոկատների համար զգեստավորում, սննդամթերք, դեղորայք գնելու հետ կապված ավելացել են մեր ծախսերը». Իրաքի կոմունիստների նախագահը. «Զինված ջոկատների ստեղծման եւ մեծացման հետ կապված՝ կուսակցության մոտ առաջանում են դժվարություններ», ՍՎԱՊՕ-ի ղեկավարները Նամիբիայից. «Մեր կուսակցությունը վերջին տարիներին կարողացել է գործել ԽՄԿԿ-ի օգնության շնորհիվ»:

Երեւի ամենաանկեղծն Իսրայելի կոմունիստներն էին, որոնք ուղղակի գրել էին, որ իրենց փող է պետք, քանի որ «Մեր կուսակցական գործիչներին ամիսը երեք հազար դոլլարից պակաս վճարելը պարզապես անմարդկային է...»: Եւ վերջում պրոլետարական ողջույնով ներվում էին անհրաժեշտ գումարն ու արժույթի ցանկալի ձեւը: Կենտկոմի միջազգային բաժնում «բանկագին ընկերները» բոլոր արգումենտները նամակներն ու հարցումները ի մի բերելով՝ դրանց հիման վրա պատրաստում էին նախահաշիվները՝ ում ինչքան է պետք տալ: Հետո այդ նախահաշիվները ներկայացնում էին քաղբյուրոյի քննարկմանը: Քանի որ փաստաթուղթը առանձնահատուկ գաղտնիք էր, այն տանում էին քաղբյուրոյի բոլոր անդամների աշխատասենյակները՝ համաձայնության եւ ստորագրության: Մնում էր փողն ուղարկել հասցեատերերին: Դա արվում էր պարզ եղանակով. միջազգային բաժնի աշխատակիցը զանգում էր Արտէկոնբանկ, նշում էր գումարի անհրաժեշտ չափը, եւ շուտով դոլլարներով լի ճամպրուկը հայտնվում էր նրա աշխատասենյակում: Երկրորդ զանգը գնում էր ՊԱԿ-ի առաջին գլխավոր վարչություն, որը զբաղվում էր արտաքին հետախուզությամբ: Հեռախոսով հայտնվում էր միայն հանդիպման ժամանակը: Հայտնված մարդը վերցնում էր փողերը եւ, թողնելով ստացականը, անհետանում: Վերջապես, արժույթային քեռը խորհրդային հետախուզության գաղտնի ուղիներով ուղարկվում էր արտասահման: Նույն ճանապարհով էլ ստացվում էր պատասխանը:

Դե հիմա գնա եւ ապացուցիր արժեքների արտասահման տեղափոխման ապօրինությունը եւ մեղադրիր քաղբյուրոյի անդամներին մասնակցության մեջ: Այդ անելը դժվար է նաեւ այն պատճառով, որ այն ժամանակ քաղբյուրոյի, ԽՄԿԿ ԿԿ-ի որոշումները, կառավարական մարմինների վճիռները նույնքան օրինական էին, որքան Գերագույն խորհրդի նորմատիվային ակտերը:

Քննչական խումբը առայժմ ապացուցող ոչ մի համոզիչ փաստաթուղթ չունի, որ ԽՄԿԿ-ն եւ նրա ղեկավարները արտասահմանյան բանկերում հաշիվներ ունեն:

Տեղեկություններից մեկի համաձայն, օգոստոսյան հեղաշրջումից քիչ առաջ ԽՍՀՄ-ից ֆինլանդիայի բանկերից մեկն է փոխադրվել 70 միլիոն դոլլար: Բոլոր հիմքերը կան կարծելու, թե դրանք կուսակցական փողեր են: Քննիչները խնդրեցին ֆիննական իշխանություններին պատասխանել երկու հարցի. իրո՞ք փոխանցվել է այդքան մեծ գումար, եւ եթե այո, ապա ո՞վ է փոխանցողը: Սակայն եկավ շատ քաղաքավարի պատասխան. բանկային հաշիվները կարելի է ստուգել միայն այն դեպքում, երբ ներկայացվեն ապացույցներ, որ դրանց տերը կատարել է այնպիսի հանցագործություն, որի համար ֆիննական օրենսդրությամբ պատասխանատվություն է նախատեսվում: Բայց դա ապացուցելու համար իմանալ է պետք, թե ո՞վ է փոխանցել այդ փողերը: Շրջանը փակվեց՝ 70 միլիոն դոլլարի տերը առ այսօր անհայտ է մնում:

Քննչական խումբը շվեյցարական բանկերին ուղղված շատ հարցեր ունի: Այդ երկրում գտնվելու ժամանակ դրանք փորձեց լուծել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը: Բայց նա ստացավ միայն խուսափողական պատասխաններ: Քննչական խումբը պատրաստվում է հարցաքննել նախկին ղեկավար աշխատողներին՝ Բորիս Պոնոմարյովին, Ալեքսանդր Յակովլեւին, Վալենտին Ֆալինին, Լեւ Զայկովին, Էդուարդ Շեւարդնաձեին, իսկ հետո նաեւ Միխայիլ Գորբաչովին:

Դ. Լ.

Աշխարհի վերջը մոտեցել է

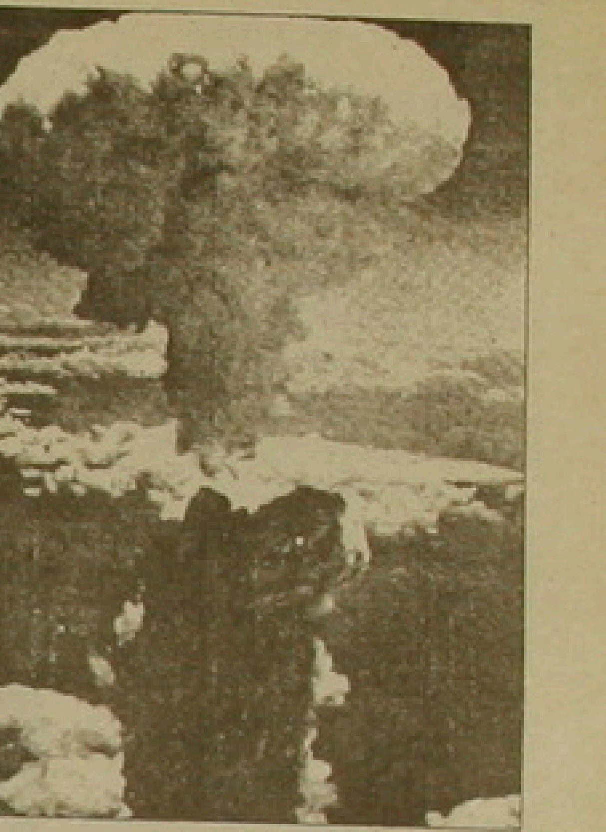

Վերջերս մռայլ կանխագուշակումները տարափորեն հեղեղել են Արեւմտյան մամուլը: Եթե հավատանք հանրահռչակ քաղաքագետներին, դարի վերջը սպառնում է դառնալ աշխարհի վերջ եւ Արեւմուտքի, եւ մնացյալ աշխարհի համար: Այդ առիթով ահա թե ինչ է գրում «Սանդի Թայմս»-ը:

2002 թիվ: Նոր հազարամյակի սկիզբը նշանավորվեց համաշխարհային տնտեսության ճգնաժամով: Եւրոպայի նավահանգիստները պաշարվել են Ասիայից եւ Աֆրիկայից եկած սոված փախստականների ամբոխի կողմից. 45 երկրներում քաղաքացիական պատերազմներ են. Ֆլորիդան իրեն անկախ է հռչակել Միացյալ Նահանգներից եւ այժմ անվանվում է Նոր Կոլումբիա:

Այս իրադրության մեջ Եւրոպայի փոքրաթիվ հանգիստ անկյուններից մեկում՝ Մադեյրայի հեռուստակայանում հավաքվել են չորս հոգի, որոնք իրավունք ունեն հեռուստադիտողներին ասելու. «Մենք ձեզ նախազգուշացրել էինք դեռեւս 10 տարի առաջ»: Դրանք են «Թայմս»-ի նախկին խմբագիր Ուիլյամ Ռիսմոգը, ամերիկյան պատմաբան Պոլ Քենեդին, ամերիկյան քաղաքական մեկնաբան Սթիվեն Գորբարդը եւ ռազմական ստրատեգիայի ֆրանսիացի մասնագետ Պիեռ Լելյուշը: Նրանք հրապարակել կամ պատրաստվում են հրապարակել աշխատություններ, որոնք կարդալիս ապագա պատմաբանների մոտ օրինական հարց կծագի. ինչպե՞ս է եղել, որ մարդիկ 1992 թվականին հաջողացրել են գեթ երբեմն լավ տրամադրություն ունենալ: Այդպիսի հոռետեսական կանխագուշակումներ աշխարհը չէր լսել 30-ական թվականներից ի վեր:

Բոլոր չորս հեղինակների աշխատությունները համընկնում են երկու սկզբունքային կետերում: Առաջինը, «սառը պատերազմի» ավարտից հետո աշխարհն ավելի անկայուն է դարձել, այստեղից՝ նոր, բազմաթիվ կոնֆլիկտների անխուսափելիությունը: Երկրորդը, առող միգրացիան եւ Հյուսիսի ու Հարավի միջեւ խորացող ճեղքվածքը միջազգային ասպարեզում հանգեցնում են տասնամյակների քաոսի: Ուիլյամ Ռիսմոգի կարծիքով, Արեւմուտքին սպասում է արտակարգ երկար տնտեսական անկում, ուղեկցված իրավակարգի ամբողջ համակարգի ճգնաժամով: Ռիսմոգը համաշխարհային ճգնաժամը պատկերում է որպես ներկա ֆինանսական անխելամիտ քաղաքականության անխուսափելի արգասիք:

Նրան կրկնում է ֆրանսիական ստրատեգ Լելյուշը՝ Ժակ Շիրակի խորհրդականը, որը հերքում է այն տարածված կարծիքը, թե իբր կոմունիզմի կրախն ու կապիտալիզմի գաղափարական հաղթանակը լայն զանգվածների համար ծաղկում են նշանակում: Ընդհակառակը, տհաճությունները նոր են սկսում եւ գալիք ճգնաժամի հիմնական գործոնը կդառնան Հյուսիսի եւ Հարավի միջեւ կոնֆլիկտը, միջուկային զենքի տարածումը «երրորդ աշխարհում»: Իսկ գաղափարական իմաստով կոնֆլիկտի կիզակետը կլինի իսլամի եւ Արեւմուտքի դիմակայությունը: Նոր հազարամյակի առաջին տարիների ամենահատկանշական գիծը կլինի Ամերիկայի թուլացումը, գտնում է Լելյուշը:

Ամերիկյան ազդեցության անկում է կանխատեսում նաեւ ամերիկյան պատմաբան Քենեդին: Նա գտնում է ազգային պետության իսկ գաղափարի խորտակումը վերազգային երեւույթների ճնշման տակ. ինչպիսիք են միջավայրի աղտոտումը եւ զանգվածային միգրացիան: Դրանք համընդգրկուն են եւ ռազմական ուժը անզոր է դրանց դիմաց:

Մի այլ ամերիկացի, քաղաքագետ Սթիվ Գորբարդը գտնում է, որ Արեւմուտքը մտնում է անկանխատեսելի մի վիճակի մեջ, երբ «սառը պատերազմի» դասերը խանգարում են նոր կարգեր կառուցել:

Հատկանշական է, որ չորս հեղինակներն էլ չեն առաջարկում ոչ մի փրկարար միջոց, բացի ամենաառօրյականներից, ինչ-որ կերպ պայքարել շրջակայքի աղտոտման դեմ եւ փորձել վերահսկել բնակչության աճը:

Ըստ BBC-ի

Հակահեղափոխական խոհեր

Հանուն խարխլման...

Կարծում եմ, ոչ ոք չի վիճի, որ մարդկության մեծագույն նվաճումը լեզուն է: Առաջին համաշխարհային պատերազմն էլ, որ թյուրիմացաբար Բաբելոնյան աշտարակաշինություն է կոչվում, ծագեց այդ անիծյալ լեզվի պատճառով: Իսկ ինչքա՞ն ասացվածքներ, առածներ ու թեւավոր արտահայտություններ կան լեզվի հետ կապված: Այ, հենց հիմա ես զգում եմ, թե դեմքդ խոժոռելով ինչ ես մտածում, ընթերցող. ասում ես՝ կամ լեզվիդ տակինն ասա, կամ լեզուդ քեզ քաշիր:

Բանասիրության մեջ առանձին ճյուղ կա՝ լեզվաբանություն, բժիշկներն էլ են զբաղվում լեզվով, նույնիսկ ներբանկաս բուսաբաններն են այդ խնդրով տոչորվում, չնայած որ եւ մեկին չվիրավորելու համար «եզան լեզու» արտահայտությունն են մեջտեղ բերում, իսկ ինչքա՞ն տուն է քանդել լեզուն, ոչ մեկի մտքով անգամ չի կարող անցնել: Երեւի թե լեզվի հավանական վտանգներից կոմունիզմ կառուցող մեր հերոսական ժողովրդին պաշտպանելու համար խորհրդային Հայաստանի առաջին մտահոգ տերերը իշխանության գլուխ անցնելուն պես՝ 1922-ին, որոշեցին վնասազերծել հայոց լեզուն՝ ուղղագրական գրափոխությամբ: Չէ՞ որ հայոց լեզուն շատ հին լինելու պատճառով հին գինու պես անկան խաստելի բաների է ունակ: Այս գիտակցումով էլ հայաստանաբնակ հայերի մի խոշոր մասը դարձավ ռուսախոս, ռուսագիր եւ ռուսակիրթ:

Բայց արի ու տես, որ Սփյուռքի հակահեղափոխական հայերը ոչ միայն չդարձան այլալեզու, այլեւ պահեցին իրենց հեսմննաց ուղղագրությունը՝ ամենեւին հաշվի չառնելով խորհրդահայ ուրարտացի ականդեմիկոսների, պրոֆեսորների, դոցենտների եւ ասպիրանտների զգուշացումն այն մասին, որ, ինչպես նշվել է արդեն, Մեսրոպ Վարդանովիչ Մաշտոցը հայոց տառերն արարելիս հակագիտական մոտեցում է ունեցել: Սա դեռ ոչինչ, իսկ ի՞նչ ասենք, օրինակ, դաշնակ Իգոր Մուրադյանի, ռամկավար Մելս Սահակյանի, ՀՅԴ-ական Վալերի Միրզոյանի եւ էլի մի քանիսի մասին, ովքեր իրենց անուններին չնայելով մինչեւ իսկ խորհրդարանում էին մոլեռանդորեն պաշտպանում ոչ միայն պետական լեզվի մասին օրենք ունենալու գաղափարը, այլեւ... հենց օրենքը:

Բայց, փառք Աստծո, այդ կուսակցություններում կան դեռեւս գիտակից եւ զարգացած անհատներ, նույնիսկ Սփյուռքից, որոնք ականջ չեն կախում Ռաֆայել Իշխանյանի եւ նմանների «Պառնանք հայախոս ու հայագիր», «Հայ մանուկին՝ հայ դպրոց», «Վերադարձ մեր ավանդական ուղղագրությանը» եւ համանման այլ կարգախոսներին, եւ իրենց թերթերը հրատարակում են բացառապես նոր, բարձ, բուրավետ եւ միջազգային ու ազգամիջյան նորմերին համապատասխանող ուղղագրությամբ: Ասացինք, որ ունենք լեզվի մեծական հանձնաժողով, բայց դեռ չասացինք, թե դա հատկապես հայոց լեզվի համար է: Փառք շատ, տեր Աստված, որ «Ազգ»-ն ու «Երկիր»-ն էլ իրենց հետ չբերեցին սփյուռքյան վտանգավոր բարքերը՝ մեսրոպյան ուղղագրական վարակը եւ ազգային կրթության մարմաջը, որով տասնամյակներ շարունակ մշուշել էին Սփյուռքի մեր քույրերի ու եղբայրների ուղեղները, այլ անմիջապես անցան երիցս օրհնյալ բոլշեւիկյան ուղղագրությանն ու ամերիկյան, ֆրանսիական, մոզամբիկյան, մադագասկարյան ու ուրուգվայական համալսարանների, քոլեջների ու լիցեյների խանդավառ դիմավորմանը:

Սա՝ է ճշմարիտ ուղին, «մենք հետամնաց ազգ ենք», տո իսկի ազգ էլ չենք, եթե կուզեք ճիշտն իմանալ, դրա համար՝ էլ մեր ավանդական կուսակցությունների թերթերն իրենց՝ ավանդական ուղղագրությանն առացին՝ Հրաժարիմք ի սատանայէ, եւ անցիր սատանայ – դու խորհում ես Աստծունը եւ ոչ մարդունը,– ու անցան գրության հրեշակային՝ բոլշեւիկյան ձեւին:

Դե ինչ, պարոնայք երդվյալ ատենակալներ, հանուն Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզվի հիմքերի խարխլման՝ եղե՛ք պատրաստ: Մի՛շտ պատրաստ:

ՄԻՔԱՅԵԼ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Աշխարհի ամենամեծ գորգը

Իրանի հանգուցյալ շահի համար պատվիրված գորգը գնահատվել է նվազագույնը 10 միլիոն դոլլար: Աշխարհում իր չափսերով ամենամեծ այս պարսկական գորգը մոտավորապես 5 հազար ք.մ մակերեսով, վաճառքի նպատակով Շվեյցարիա է տարվել: CNN հեռուստաընկերությունն այս թանկարժեք գորգը տեղափոխելու վերաբերյալ ընդարձակ հաղորդում է եթեր արձակել: Ըստ այդ հեռուստաընկերության հաղորդման, վերոհիշյալ գորգը պատվիրված է եղել Իրանի վերջին շահի համար, սակայն, նրա հաջորդները որոշել են վաճառել այն: Այս թանկարժեք գորգը փռելու համար պահանջվում է 18 մարդու մեկ ժամվա աշխատանք: Այն մոտավորապես ծածկում է երկու իրար միացրած բասկետբոլի խաղահրապարակ: Գորգը գործվել է Սպահանի մոտակայքում, ունի 170 միլիոն հանգույց: 45 աղջիկ 5 տարվա ընթացքում շաբաթական 6 օր, 10-ական ժամ աշխատել են նրա վրա: Գործելու ծախսը 600 հազար դոլլար է եղել: ■

digitised by A.R.A.R.@

«Հուսով եմ, որ արցախցիների վիճակը կթեթեւանա»

Միացյալ Նահանգներից վերադարձավ Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ սրբազան Մարտիրոսյանը, որը մեկնել էր արցախահայությանը մարդասիրական օգնություն կազմակերպելու նպատակով: Նա համաձայնեց զրուցել մեզ հետ:

- Իմ առաքելությունը Մ. Նահանգներ սկսվեց փետրվարի վերջերին: Մենք, իհարկե, նախատեսել էինք դեկտեմբերին, սակայն հանրաքվեի պատճառով այցը հետաձգվեց: Ինձ հրավիրել էր Արեւմտյան թեմի առաջնորդ Վաչե արքեպիսկոպոս Հովսեփյանը, որին սատար էր կանգնել «Մեդիքըլ Աութրիչ» կազմակերպությունը: Փետրվարի 23-ից Կալիֆորնիայի նահանգում սկսվեց հանգանակությունը: Մասնակցեցին Արեւմտյան թեմը, «Մեդիքըլ Աութրիչ»-ը, կաթոլիկ համայնքը, ավետարանական եկեղեցին եւ ՀԲԸՄ-ն: Հենց մեկնեցի Լոս Անջելես, տեղի ունեցավ մամուլի ասուլիս, որի ժամանակ ես ներկայացրի Արցախի իրավիճակը: Այնուհետեւ մարտի 1-ին, կիրակի ժամը 12-ից մինչեւ առավոտյան ժամը 1-ը, հեռուստամարաթոն: Տեսաժապավենով ցուցադրվեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը, դիմումը ամերիկահայությանը, ընթերցվեց Արթուր Մկրտչյանի խոսքը: Ցուցադրվեց նաեւ տեսաժապավեն Արցախից: Կիրակվա այդ 6 ժամվա ընթացքում մոտ 500 հազար դոլլար հավաքվեց: Ստեղծվել էր հատուկ հանձնախումբ՝ կարգավորելու դրամի կուտակումը, որը հավաքվում էր Արեւմտյան թեմի առաջնորդարանի բանկային հաշվում: Նույն հանգանակությունը տեղի ունեցավ նաեւ Արեւելյան թեմում Խաժակ արքեպիսկոպոսի գլխավորությամբ, որտեղ ստեղծվել էր «Ղարաբաղ կոմիտե» հանձնախումբ: Տարբեր քաղաքներում տեղի ունեցավ դրամահավաք: Այն շարունակվելու է մինչեւ Զատիկ, որից հետո դրամը պետք է տեղափոխվի Շվեյցարիա, եկեղեցու բանկային հաշվին, «Ղարաբաղ» ֆոնդի ենթահաշվի տակ: Իմ այնտեղ գտնվելու ժամանակ հավաքվեց 4 միլիոն 700 հազար դոլլար գումար: Այն տնօրինելու է Ղարաբաղի իշխանությունը, որը կարող է իր պահանջը ներկայացնել եւ ստանալ: Այսօր Ղարաբաղն ամեն ինչի կարիք ունի: Քանի որ Հայաստանի տնտեսական վիճակը շատ ծանր է, այն թեթեւացնելու համար կազմակերպեցինք այս դրամահավաքը:

– Մամուլից տեղեկացել էինք, որ նույն նպատակով զուգահեռ հանգանակություն է կազմակերպել ՀՅ Դաշնակցությունը...

– Երբ ես մեկնեցի, տեղեկացա, որ զուգահեռ դրամահավաք կա: Դե, հիմա ի՞նչ ասեմ, թող հավաքեն: Ոչ ոք չի կարող արգելել կամ որեւէ բան ասել: Մենք իսկապես նպատակադրել էինք հավաքել առնվազն 5 միլիոն դոլլար, այդպես էլ եղավ: Այնպես որ, չեմ կարծում, թե ՀՅԴ-ն իր զուգահեռ հանգանակությամբ մեզ խանգարեց: Ուզում եմ Արցախի ժողովրդի անունից խորին շնորհակալություն հայտնել ամերիկահայ մեր քույրերին եւ եղբայրներին: Ես հուսով եմ, որ այս հանգանակությունը կթեթեւացնի արցախցիների վիճակը:

ԳԱՅԱՆԵ ԱԲՐԻԿՅԱՆ

Թուրքիայի վրայով թռիչքներն արգելված

Թուրքիան ապրիլի 1-ից արգելել է Երեւան-Հալեպ թռիչքները իր օդային տարածքով: Հայաստանի ավիաընկերության ղեկավարությունը Թուրքիայի այդ քայլը որակել է որպես քաղաքացիական ավիացիայի միջազգային միության օրենքների կոպիտ խախտում: Որպես բացառություն, Թուրքիան թույլ է տվել թռիչքները միայն կառավարության հետ դիվանագիտական ալիքներով ձեռք բերած պայմանավորվածության դեպքում, սակայն ոչ ուշ, քան թռիչքից հինգ օր առաջ: ■

Լեզգիների պիկետը Մոսկվայում

Ապրիլի 6-ին Ռուսաստանի պատգամավորների 6-րդ համագումարի բացման կապակցությամբ Մոսկվայի եւ Դաղստանի լեզգի հասարակության ներկայացուցիչները պիկետել են «Ռոսիա» հյուրանոցի շենքը եւ դեպի Կրեմլ տանող ճանապարհը: Նրանք պահանջել են, որ *«Ադրբեջանում շարունակվում է ազգային փոքրամասնությունների, այդ թվում հանրապետության հյուսիսային շրջաններում բնակվող 300 հազար լեզգիների բռնի ձուլումը եւ թուրքացումը»*: ■

Ուկրաինայի եկեղեցին ուզում է անջատվել

Ուկրաինայի ուղղափառ եկեղեցու ինքնուրույնության հարցը չի հանվել օրակարգից եւ կքննարկվի Ռուսական ուղղափառ եկեղեցու ժողովում: Այդ մասին Մոսկվայում հայտարարեց սուրբ սինոդի անդամ, միտրոպոլիտ Յուվենալը: Նրա խոսքերով, Ուկրաինայի ուղղափառ եկեղեցին սկզբից ինքը պետք է վերջնական որոշում ընդունի այդ խնդրի վերաբերյալ:

Միտրոպոլիտ Յուվենալը նշեց, որ ներկա պահին Ուկրաինայի հոգեւորականությունը եւ հավատացյալները միանշանակ չեն վերաբերվում Մոսկվայի հայրապետությունից անջատման հարցին: *«Երբ Ուկրաինայի արեւմտյան թեմերում ինքնուրույնության գաղափարները ընդունվում են դրականորեն, ապա այլ շրջաններում հավատացյալների եւ հոգեւորականների մեծամասնությունը հերքում է այդ գաղափարը»*, ասաց Յուվենալը:

Ուկրաինայի նախագահ Լեոնիդ Կրավչուկը նույնպես ինքնուրույնության կողմ է: Այդ կապակցությամբ հայրապետական ժողովը նրան դիմում է հղել, նշելով, որ *«եկեղեցականությունը հղի է նոր փլուզմամբ, ինչը կարող է խախտել առանց այն էլ քաղաքացիական փխրուն խաղաղությունը»*: ■

Աջակցելու կոչ

1988 թվի դեկտեմբերյան երկրաշարժը ոչ միայն մարդկային եւ նյութական կորուստներ պատճառեց, այլեւ հոգեւոր մեծ աղետ: Ծնված տնտեսական եւ էներգետիկ ճգնաժամին, հանրապետական ռեգիոնալ նեւրոզների դիսպանսերն անում է ամեն ինչ՝ վերացնելու հոգեբանական ճգնաժամը: Սակայն այսօրվա ծանր պայմաններում դժվար է ապահովել միջազգային ստանդարտներին համապատասխան բժշկական սպասարկում: Ուստի դիսպանսերի աշխատակիցները դիմում են մասնավոր անձանց եւ կազմակերպություններին նյութատեխնիկական օգնություն ստանալու ակնկալիքով եւ առաջարկում համագործակցություն բուժական, գիտական եւ կրթական ծրագրերում:

Հասցեն 377515, Հայաստան, Գյումրի, Լենինգրադյան 25 բ. Հանրապետական ռեգիոնալ նեւրոզների դիսպանսեր
Հեռախոս (88569) 4-17-68
Բարեգործական հաշիվ 141001
Արդշինբանկ, ք. Գյումրի

Մահ Օննիկ Սարգիսյանի

Լոս Անջելեսից հասած հեռագիրը գուժում է մահը մեծավաստակ մանկավարժ, հրատարակագիր, «Շիրակ» գրականության եւ արվեստի ամսագրի երկարամյա խմբագիր, դասագրքերի հեղինակ, Թեքեյան մշակութային միության Լիբանանի մասնաճյուղի երկար տարիների ատենապետ, մշակութային-հասարակական գործիչ Օննիկ Սարգիսյանի: Մահը պատահել է ապրիլի 2-ին, Լոս Անջելեսում, որտեղ իր հարազատների մոտ էր տեղափոխվել վերջին երկու տարիներին: Թաղումը կկատարվի այսօր:

Կրկին Արցախում

Ապրիլի 6-ին Ստեփանակերտ է ժամանել Իրանի արտգործնախարարության պատվիրակությունը արտգործնախարարի տեղակալ Մահմուդ Վայեզիի գլխավորությամբ: ԼՂՀ-ի Գերագույն խորհրդի մամուլի կենտրոնի հաղորդագրության համաձայն, բանակցությունները նվիրված էին շրջանում կրակի դադարեցման եւ խաղաղության հաստատման հարցերին: ■

Ռուցկոյը զգուշացնում է

Տիրասպոլում գտնվող Ա. Ռուցկոյը առաջարկել է անցկացնել սահմանազատման գիծ, հետ քաշել հակադրվող կողմերին եւ բանակցություններ սկսել Մոլդովայի եւ Պրիդնեստրովիեի ղեկավարների միջեւ: Նա նշել է, որ ստեղծված իրավիճակից միակ ելքը Մոլդովայում ֆեդերատիվ պետության ստեղծման մասին հանրաքվեի անցկացումն է: Նրա կարծիքով, մի քայլ է մնացել մինչեւ լայնածավալ քաղաքացիական պատերազմի սկիզբը:

Մինչդեռ, Մոլդովայի կառավարությունը տարակուսանք է հայտնել, որ Անդրեյ Ռուցկոյը կապի մեջ չի մտել Մոլդովայի օրինական իշխանությունների հետ, այցելել է զորամասեր եւ հանդիպել Պրիդնեստրովիեի ղեկավարների հետ: ■

3 միլիարդ Ռուսաստանին

Միջազգային վալյուտային հիմնադրամը 1992 թ. հավանաբար 3 միլիարդ դոլլար կտրամադրի Ռուսաստանին վճարման հաշվեկշիռը ապահովելու համար: Ինչպես հայտնի է դարձել Ռուսաստանի կառավարության մոտ շրջանակներից, այդ վարկի չափերի մասին սկզբունքային համաձայնություն է ձեռք բերվել ԱՄՆ-ում տեղի ունեցած բանակցությունների ընթացքում: Տվյալ գումարը կկազմի ՄՎՀ-ի կապիտալի Ռուսաստանի բաժնի 75 տոկոսը: Դրա հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ 3 միլիարդի մեջ է մտնում եւ 1 միլիարդ դոլլարի ընդունելության վճարը: Այսինքն, Ռուսաստանը կստանա 2 միլիարդ: ■

Թալանում են գնացքները

Ըստ Վրաստանի Պետխորհրդի որոշման, գնացքների երթեւեկությունը արեւմտյան Վրաստանի եւ Աբխազիայի տարածքով չի վերականգնվել: Վրաստանի երկաթգծի դատախազ Թեմուր Օնիանիի խոսքերով, պարապուրդի եւ թալանի հետեւանքով Վրաստանին հասցվել է մի քանի միլիարդ ռուբլու վնաս: Շարժակազմերից թալանվել են նաեւ Հայաստանի համար նախատեսված թանկարժեք բեռներ:

Թ. Օնիանին հաղորդել է, որ օրերս Երեւանից Թբիլիսի էր ժամանել հատուկ հանձնաժողով, որը պահանջել էր վերադարձնել բեռները կամ փոխհատուցել դրանց արժեքը վալյուտայով: Իր հերթին, Վրաստանի տրանսպորտային դատախազությունը վնասի համար հայց է ներկայացրել Աբխազիայի ղեկավարությանը:

Գնացքների երթեւեկությունը Թբիլիսիից Սուխում վերականգնվել է: ■

Թուրքիայի բանտերում

Թուրքիայում արդեն 50 քրեական գործ է հարուցվել Վրաստանի քաղաքացիների դեմ: Վիզայով հարեւան երկիրը մեկնելուց հետո նրանք տարբեր հանցագործություններ էին կատարել այնտեղ. զենքի առեւտուր, մարմնավաճառություն, պոռնկություն եւ այլն: Նրանցից մի քանիսն արդեն դատապարտվել են եւ գտնվում են թուրքական բանտերում: ■

Բրեստի անցակետը փակ

Ապրիլի 10-ից կդադարեցվի Բրեստի «Վարշավյան կամուրջ» սահմանապահ մաքսային-անցագրային կետի շահագործումը: Այդ մասին որոշում է ընդունել Բրեստի գլխավոր սանիտարական բժիշկ Վյաչեսլավ Ռակոսը, «Շինությունների չափազանց անբավարար վիճակի պատճառով»: ■

Լուրերը interfax-ի, «Սնարք»-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

ԹՄՄ առաջին մրցանակաբաշխությունը Հայաստանում

Երեկ, ապրիլի 7-ին, տեղի ունեցավ ԹՄՄ վարչության նախագահ Վռամ Գրիգորյանի եւ անդամների հանդիպումը լրագրողների հետ: ԹՄՄ-ն ստեղծվել է 1947 թվականին, իսկ Հայաստանում հաստատվել է 1990 թվականի նոյեմբերի 3-ին: Միության շրջանակներում աշխատում են մոտ 3800 արվեստագետներ: Այն ունի երաժշտության, կերպարվեստի, ճարտարապետության, կինոարվեստի, թատրոնի, լուսանկարչության, լեզվի եւ գրականության բաժիններ: Մեկ տարվա ընթացքում անցկացվել է հանրապետական երկու փառատոն: Արվեստագետները հանդես են եկել աղետի գոտում, հեռավոր շրջաններում, կազմակերպել են ցուցահանդեսներ, պոեզիայի երեկոներ եւ այլն: Նախատեսվել է Ազատության հրապարակում անցկացնել երկօրյա փառատոն, որի ժամանակ լինելու է նաեւ հանգանակություն Արցախի ժողովրդի համար: ԹՄՄ-ն գտնվում է ՌԱԿ-ի հովանավորության տակ եւ ինչպես տեղեկացանք միության նախագահ Վռամ Գրիգորյանից, կառավարությունն առ այսօր ոչնչով չի օգնել միությանը: Տեղի է ունեցել Վ. Թեքեյանի անվան առաջին մրցանակաբաշխությունը: Հանդիպմանը ներկա էին նաեւ ժյուրիի նախագահներ, երաժշտագետ, պրոֆեսոր Մարգարիտա Հարությունյանը, ճարտարապետ Սահակ Քեշիշյանը, գրականագետ Ալեքսանդր Թոփչյանը, կերպարվեստի գծով քննադատ Մարինա Ստեփանյանը, քննադատ Հակոբ Մարտունին եւ այլք:

Վ. Թեքեյանի անվան մրցանակաբաշխության դափնեկիրներն են երաժշտության բնագավառում Օհան Դուրյանը, թատրոնի՝ Անահիտ Թոփչյանը, հրատարակչության՝ Սամվել Շահմուրադյանը, գրականության՝ Արտեմ Հարությունյանը: Կերպարվեստի, ճարտարապետության, կինոարվեստի եւ թարգմանության բնագավառներում Վ. Թեքեյանի անվան մրցանակ չի շնորհվել: Եղել են նաեւ խրախուսական մրցանակներ: Մրցանակաբաշխության դրամական չափը, ինչպես տեղեկացանք, գների բարձրացման հետ կապված, առայժմ չի որոշվել: ■

Թեեւ քվորում չեղավ, բայց...

Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի ապրիլի 6-ի նիստում հարցում էր նախապատրաստել սեփականաշնորհման գործընթացի ուսումնասիրման ժամանակավոր հանձնաժողովը:

Իր ելույթում հանձնաժողովի անդամ Ռուբեն Թորոսյանը հայտարարեց, որ հեռուստառադիոպետվարչության կողմից խոչընդոտներ են հարուցվում իրենց աշխատանքների ճիշտ լուսաբանման նկատմամբ, տրվում են վարկաբեկիչ մեկնաբանություններ, հանձնաժողովի նիստի մասին Արմենպրեսի նյութը ժամանակին եթեր չի տրվել, իսկ համապատասխան պահանջից հետո այն աղավաղված է հաղորդվել, հանձնաժողովի նիստի մասին պատրաստված ռեպորտաժը անհիմն պատճառաբանությամբ մերժվել է ղեկավարության կողմից:

Հեռուստառադիոպետվարչության ղեկավարները, չնայած նախնական համաձայնությանը, այդպես էլ չեն ներկայացել հանձնաժողովի աշխատանքների հրապարակայնությունը ապահովելու մասին հանձնաժողովի գումարած նիստին:

Քվեարկության ժամանակ քվորում չհավաքվեց: Մասնակցել էին 117 պատգամավոր, բայց կարծում ենք, հետաքրքիր կլինի իմանալ, թե ովքեր են դեմ քվեարկել, ահա մեզ ներկայացված ցուցակը. Ասատրյան Բագրատ, Արամյան Միքայել, Արարքյան Բաբկեն, Բլեյան Աշոտ, Զանոյան Վարդան, Մահլյան Արամ, Ոսկանյան Աշոտ, Պապոյան Ռաֆայել, Ջաղինյան Էդվարդ, Ռուբինյան Կարապետ, Սահակյան Արա, Սարգսյան Աշոտ, Սամփոլյան Խաչիկ, Վարդանյան Կամո: ■

«Ձեր երկրում աշխատելը մեծ պատիվ է»

Հավանական է, որ մոտ օրերս Հայաստանում Ռուսաստանյան ֆեդերացիայի դեսպան նշանակվի Վ. Ստուպիշինը, որը Միլանում նախկին Խ. Միության գլխավոր հյուպատոսն էր: Իտալիայի Սան Ռեմո քաղաքում գտնվող մեր թղթակից Ռաֆֆի Հերմոն Արաքսը հանդիպեց եւ զրույց ունեցավ նրա հետ:

Ապրիլի 2-ին Միլանի նախկին ԽՍՀՄ գլխավոր հյուպատոսարանի պատվո հյուրերի դահլիճում կազմակերպվել էր հատուկ ընդունելություն: Ներկա էին խորհրդա-իտալական առեւտրա-մշակութային միության, Իտալիայի արտգործնախարարության, ներքգործնախարարության, պաշտպանության նախարարության ներկայացուցիչներ, Ռուսաստանի արտգործնախարարության պատասխանատուներ եւ հայկական համայնքի պատասխանատուներ: Գլխավոր հյուպատոսը հրաժեշտ էր տալիս: Որոշեցինք օգտվել առիթից եւ մեր ընթերցողներին ծանոթացնել նրա հետ:

– Հարգարժան հյուպատոս, «Ազգ»-ի եւ ընթերցողների անունից շնորհավորում եմ Ձեզ՝ մեր հայրենիքում դեսպան նշանակվելու առթիվ: Կուզեինք ծանոթանալ Ձեր դիվանագիտական անցյալին:

– Նախքան գլխավոր հյուպատոս նշանակվելս՝ 1988 թ. հոկտեմբերը, աշխատել եմ Մարոկոյում, Կամբոջայում եւ ավելի քան 10 տարի Ֆրանսիայում:

– Միլանում աշխատելու տարիներին, իհարկե, շփվել եք հայկական համայնքի հետ: Ի՞նչ տպավորություններ ունեք:

– Դեռ ուսանողական տարիներին հայ ընկերներ եմ ունեցել եւ ունեմ: Օրինակ, Շահնազարովը, որը ծնունդով Արցախից է: Կինս «Հյուսիսափայլ» հայկական կազմակերպության անդամ է, որը հիմնվել է 1989 թ.: Սոսիկից գիտեմ ֆրանսահայ մեծահարուստ Նապոլեոն Բուլղուրջյանին: Այստեղ գիտեմ շատ հայերի, այցելել եմ Ս. Ղազար վանքը, Մուրադ-Ռափայելյան վարժարանը: Սփյուռքը փայլուն է ներկայացնում իր ժողովրդին: Ավելացնեմ, որ այն սակավաթիվ դիվանագետներից էի, որոնք պայքարում էին 1915 թ. ցեղասպանության ճանաչման համար:

– Իտալիայի պես հարուստ երկրից տեղափոխվում եք Հայաստան, որը ծանրաբեռնված է բազմաթիվ հարցերով: Ի՞նչ զգացմունքներ ունեք:

– Ինձ չի թվում, թե ձեր երկիրը քաոսային վիճակում է: Հայաստանը կարողանում է համակարգել իր ուժերը եւ խուսափել ներքին բախումներից: Ձեր երկրում աշխատելը մեծ պատիվ է ինձ համար, եւ դիվանագիտական փորձս կաշխատեմ օգտակար դարձնել: Ինչ վերաբերում է հարստությանը, Հայաստանում կա սուջուխ, բաստուրմա, խորոված եւ այլն... Կան լավ հայ ընկերներ:

– Ի՞նչ կասեիք վերջին խոսքով:

– Հայ ժողովրդին մաղթում եմ խաղաղություն, ինքնահաստատում եւ վերածնունդ: ■

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
Խմբագիր՝ Հ. ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Macintosh համակարգչային շարուածքը Ռ.Ա.Կ. մամլոյ եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի
ՀՀ նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Արշակունեաց 2

digitised by A.R.A.R.@